

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Jenna Kettunen
Jonna Sairanen

OMASTA KEHOSTA RAKAS – kehotunnekasvatusopas varhaiskas-
vattajille

Opinnäytetyö
Joulukuu 2020

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2020
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Jenna Kettunen, Jonna Sairanen

Nimeke
OMASTA KEHOSTA RAKAS – kehotunnekasvatusopas varhaiskasvattajille

Toimeksiantaja
Pohjoiskarjalainen päiväkot

Tiivistelmä

Kehotunnekasvatus tarkoittaa seksuaali- ja turvataitokasvatusta, joka on suunnattu lapsille heidän ikätasonsa mukaisesti. Se kattaa kehoon tutustumisen, tunteiden opettelun, itsearvostuksen sekä sen avulla pyritään saamaan lapsille hyvän tunteen heidän omasta kehostansa. Lapsille opetetaan kehotunnekasvatuksen avulla, että jokaisen keho on arvokas juuri sellaisena, kuin se on. Kehotunnekasvatuksen voidaan kertoa olevan tykkäämistä ja mielihyvää omasta kehosta, läheisyyttä sekä tiedonjanoa.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja tehty mukaillen konstruktivistista mallia. Opinnäytetyömme tarkoituksenamme oli kehittää kehotunnekasvatusta ja tavoitteenamme oli lisätä varhaiskasvattajien ymmärrystä lasten kehotunnekasvatuksesta. Opinnäytetyömme tuotoksena loimme oppaan päiväkodin varhaiskasvattajille työn tueksi. Käytimme opinnäytetyön tiedonkeruumenetelminä sähköpostihaastatteluja, teemapapereita, oppimispäiväkirjaa ja itsereflektiota.

Tuotoksemme on monikäyttöinen, ja sitä voivat hyödyntää muutkin kuin varhaiskasvattajat. Oppaaseen sisällytimme teoretietoa liittyen kehotunnekasvatukseen sekä toiminnallisia harjoitteita, joita voi hyödyntää kasvatustilanteissa. Jatkokehityksenä oppaan hyödyllisyyttä varhaiskasvatuksen työvälineenä voitaisiin tutkia.

Kieli
suomi

Sivuja 48
Liitteet 4
Liitesivumäärä 4

Asiasanat

kehotunnekasvatus, tunnetaidot, turvataidot, seksuaalioikeudet

THESIS
December 2020
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors
Jenna Kettunen, Jonna Sairanen

Title
MAKES YOUR BODY DEAR – Sexuality Education Guide for Early Childhood Educa-
tors

Commissioned by
North Karelia's day care

Abstract

Child's sexuality education means sexuality and safety education which is intended for children. That includes getting to know your body, learning emotions and self-esteem, and it aims to give children a good sense of their own body. Children are taught with help of sexuality education that everyone's body is valuable just as it is. Sexuality education can be said to be liking one's own body, getting pleasure from it, intimacy, and thirst for information.

Our thesis is functional and done following the constructivist model. The purpose of our thesis was to develop sexuality education and our goal was to increase early childhood educators' understanding of sexuality education in children. As a result of our thesis, we created a guide for kindergarten early childhood educators to support the work. We used e-mail interviews, theme papers, a learning diary and self-reflection as the data collection methods of the thesis.

Our product is versatile and can be used by non-early childhood educators. In the guide, we included theoretical information related to sexuality education as well as functional exercises that can be utilized in educational situations. As a further development, the usefulness of the guide as a tool for early childhood education could be explored.

Language

Finnish

Pages 48

Appendices 4

Pages of Appendices 4

Keywords

sexuality education, emotional skills, safety skills, sexual rights

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Kehotunnekasvatus	6
2.1	Tunnetaidot.....	8
2.2	Turvataidot.....	9
2.3	Myönteinen minäkuva	12
3	Lapsen oikeudet	13
3.1	Lapsen seksuaali- ja itsemääräämisoikeus	13
3.2	Aikuisen velvollisuudet lapsen oikeuksissa.....	14
3.3	Oikeus seksuaalikasvatukseen.....	15
3.4	Seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisy	17
4	Lapsen seksuaalinen kehitys	18
4.1	Alle kolmivuotiaat lapset	19
4.2	3–6-vuotiaat lapset	21
5	Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset.....	22
6	Toimeksiantaja ja opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä	24
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	24
7.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	24
7.2	Tiedonhankintamenetelmät.....	25
8	Opinnäytetyön prosessi	29
8.1	Konstruktivistinen malli	29
8.2	Aloitus-, suunnittelu- ja esivaihe	30
8.3	Työstövaihe	31
8.4	Arviointi- ja viimeistelyvaihe.....	34
9	Tuotoksen kuvaus ja arviointi.....	36
10	Pohdinta.....	37
10.1	Johtopäätökset	37
10.2	Luotettavuus ja eettisyys	41
10.3	Omat oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu	43
10.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkokehitys.....	44
	Lähteet.....	46

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantajan yhteyshenkilön haastattelurunko
Liite 2	Seksuaalikasvattajan haastattelurunko
Liite 3	Teemapaperit
Liite 4	Palautelomake

1 Johdanto

Vuonna 2015 Väestöliitto otti käyttöön termin lapsen kehotunnekasvatus, jotta se erottuisi nuorten seksuaalikasvatuksesta (Väestöliitto 2019). Sillä tarkoitetaan kehoon tutustumista, hyvää tunnetta omasta kehosta, tunteiden opettelua ja itsearvostusta. Kehotunnekasvatuksella autetaan lasta pitämään huolta omasta kehostaan ja tuntemaan oma kehonsa. (Väestöliitto 2020a.) Seksuaalikasvatuksessa lapset hankkivat positiiviset arvot ja tiedot, joita tarvitaan luodakseen turvallisia suhteita ja ymmärtääkseen seksuaalisuuttaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 19).

Toimeksiantajamme on pohjoiskarjalainen päiväkotitoiminta. Päiväkodissa on viisi lapsiryhmää ja päiväkotitoiminta tarjoaa varhaiskasvatusta yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Toimeksiantajan yhteyshenkilö kertoi, että päiväkodin työntekijät hyötyivät kehotunnekasvatustalouksesta. Opinnäytetyömme tarkoituksenamme oli kehittää kehotunnekasvatusta ja tavoitteenamme oli lisätä varhaiskasvattajien ymmärrystä lasten kehotunnekasvatuksesta. Opinnäytetyömme tuotoksena loimme oppaan päiväkodin varhaiskasvattajille työn tueksi.

Opinnäytetyössämme teoreettiseen viitekehykseen kuuluu kehotunnekasvatus, johon liittyy turva- ja tunnetaidot sekä myönteinen minäkuva. Seksuaalikasvatus termi näkyy opinnäytetyössä kehotunnekasvatuksen lisäksi, koska teoretietoa on vähän kehotunnekasvatus termistä. Viitekehys sisältää myös lapsen oikeudet, johon kuuluvat oikeus seksuaalikasvatukseen, aikuisen velvollisuudet ja seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisy. Lisäksi käsittelemme lapsen seksuaalista kehitystä alle kolme vuotiaista lapsista kuuteen ikävuoteen asti. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen siirrymme aiheesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin ja avaamme opinnäytetyömme tarkoitusta, tavoitetta ja tehtävää. Opinnäytetyön tiedonkeruumenetelminä on sähköpostihaastattelut, teemapaperit, oppimispäiväkirja ja itse-reflektio. Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö ja opinnäytetyö etenee konstruktivistisen mallin mukaan. Lopuksi on pohdinta, johon kuuluu johtopäätökset, luotettavuus sekä eettisyys, oppimiskokemukset ja opinnäytetyön jatkokehitysideat.

2 Kehotunnekasvatus

Vuonna 2015 Väestöliitto otti käyttöön termin lapsen kehotunnekasvatus, jotta se erottuisi nuorten seksuaalikasvatuksesta (Väestöliitto 2019). Kehotunnekasvatus tähtää myönteiseen kehonkuvaan. Kehotunnekasvatus on neutraalimpi sana kuin seksuaalikasvatus. Kehotunnekasvatuksen painotus on oikeampi, koska lapset etsivät tietoa kehostaan ja tarvitsevat turvataitoja. Näiden lisäksi lapset tarvitsevat tunnetaitoja. Näillä taidoilla lapsen turvallisuus ja hyvinvointi lisääntyvät huomattavasti. Kehotunnekasvatuksen tarkoituksena on myönteisen kehonkuvan vahvistaminen, tunteiden tunnistaminen ja toisten kehon kunnioittaminen. Kehotunnekasvatuksella autetaan lasta tunnistamaan tunteitaan ja tuntemaan omaa kehoaan. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 84–85.) Kehokasvatus on arvokasvatusta. Hyvänä vinkkinä toimii, kun lapselle on puhumassa ihmiskehosta, ajattelee puhuvansa hänelle hänestä itsestään. Se, kuinka lapselle puhuu, vaikuttaa tulevaisuudessa siihen, miten lapsi kokee oman kehonsa, kehon eri osat ja jopa itsensä. Jos kasvattajana asioista kertoo lapselle luontevasti, positiivisesti ja hyväksyvästi, lapselle suo mahdollisuuden kokea oman kehonsa, omat kehonosat ja itsensä samalla tavalla. (Cacciatore 2007, 197.)

Seksuaalikasvatus määritellään seksuaalisuuden fyysisten, kognitiivisten ja sosiaalisten näkökohtien oppimisena. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella lasten seksuaalista kehitystä. Seksuaalikasvatuksessa lapset hankkivat positiiviset arvot ja tiedot, joita tarvitaan luodakseen turvallisia suhteita ja ymmärtääkseen seksuaalisuuttaan. Jokaisella lapsella on oikeus ikätasoonsa nähden sopivaan seksuaalikasvatukseen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, 19.) Varhaiskasvatustutkimuksen (2018/540) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen ikätason mukaista kehitystä, kasvua ja terveyttä sekä varmistaa turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Lisäksi varhaiskasvatuksen tulee antaa lapsille yhdenvertaista varhaiskasvatusta. Lastensuojelulain (2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja turvalliseen kasvu-ympäristöön. Väestöliitto suosittelee kuntien sisällyttävän kehotunnekasvatuksen omiin varhaiskasvatussuunnitelmiin (Väestöliitto 2020b).

Seksuaalikasvatus on tärkeässä roolissa terveyskasvatusta sekä ihmiseksi kasvattamista. Seksuaalikasvatus on lasten kysymyksiin vastaamista, turvan sekä läheisyyden antamista, erilaisten käsitteiden selittämistä ja tulkitsemista ja oikeuksista puhumista. Seksuaalikasvatus on myös esimerkiksi lasten ja hänen vanhempiansa yhteisiä saunahetkiä ja äidin raskausmahan ihmettelemistä. Seksuaalikasvatukseen kuuluu paljon, mutta se ei ole esimerkiksi aikuisten tietojen pakkosyöttöä lapsille eikä seksuaalikasvatuksen tule loukata ketään tai mitään. Se on kasvatusta, jota ei voi jättää esimerkiksi median tai koulun varaan, vaan sitä on lähes kaikkien kasvattajien tehtävä. Seksuaalikasvatus rauhoittaa, suojaa ja lohduttaa, sen avulla kerrotaan varovasti ja arvostettavasti seksuaalisuuden eri osa-alueista ja näin lapsi oppii. (Cacciatore 2007, 48.)

Seksuaalikasvatus on kokonaisvaltainen prosessi, joka alkaa lapsuudesta. Kusakin ikävaiheessa nousee erilaisia käyttäytymistapoja, kuten lääkrileikit ja halu esitellä kehoaan, mihin tulee reagoida pedagogisesti. Seksuaalikasvatus kehittää lapsen kehonkuvaa ja vahvistaa lapsen itseluottamusta. Lapsen seksuaalikasvatus on osa yleistä kasvatusta ja on jatkuvaa. Aikuiset ovat roolimalleja tunteiden ilmaisussa ja sukupuolirooleissa. Lapsen esittämiin kysymyksiin vastataan lapsen kehitystason mukaan ja osoitetaan seksuaalisuuden olevan myönteistä. Tällöin lapsi oppii sosiaalisia sääntöjä ja rajoja, joita tulee kunnioittaa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 34–35.) Lapsi oppii asioita kokeilemalla sekä ottamalla mallia. Mikäli lapsi ei saa kysymykseensä vastausta, hän tekee itse omatoimisesti jonkin ratkaisun, joka pahimmassa tapauksessa voi olla täysin väärä. On tärkeää vastata rehellisesti lapsen kysymyksiin kuin, että tukahduttaisi hänen uteliaisuutensa koskien seksuaalisuutta. On kuitenkin tärkeää kasvattajana pohtia vastaustaan ja antaa lapselle huolellinen vastaus, sillä esimerkiksi jatkokysymyksiin vastatessa olisi luotettavinta, että aikuinen eli tässä tapauksessa kasvattaja pystyisi rakentamaan uusia vastauksia niin sanotusti entisen vastausten päälle. Tämä lisää luotettavuutta lapsen näkökulmasta. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 54.)

Seksuaalikasvatuksessa tärkeänä tavoitteena on ilmaista, että lapsen tuntema rakkaus on hyvä tunne. Lapsella ei ole vielä pettymyksen kokemuksia, jonka takia

pienen lapsen ihastus on kokonaisvaltainen. Lapsen saadessa aikuiselta vastausta tunteisiinsa lapsi kokee olevansa onnekas. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 29.) Seksuaalikasvatuksen pitäisi perustua periaatteisiin, kuten seksuaalikasvatus perustuu ihmisoikeuksiin, seksuaalikasvatus perustuu kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja seksuaalikasvatus alkaa heti syntymästä ja siinä otetaan huomioon lapsen kehitystaso. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 28.) Suunnitelmallista seksuaalikasvatusta tarvitaan, koska lapsi ei tunne omia oikeuksia ja turvataitojaan. Osana ihmissuhdetaitoja koskemattomuuden merkitys kehoon on hyvä opettaa lapselle. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 27.)

2.1 Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä ilmaista, tunnistaa ja käsitellä tunteita. Tunnetaitoja on jo kauan käsitelty käsitteen ”tunneäly” kautta. Jo 1960-luvulta lähtien on tutkittu ja kehitetty käsitettä tunneäly. Tunneälyyn on useita erilaisia määritelmiä, mutta usein sen ajatellaan koostuvan eri osa-alueista, johon kuuluu niin omien kuin muiden tunteiden tunnistaminen sekä sen kyvyn hyödyntäminen eri työskentelyissä sekä vuorovaikutustilanteissa. Tunnetaito on terminä parempi ja helpommin ymmärrettävämpi kuin sana tunneäly. Tunnetaito on siis taito, jota voi harjoitella. Tunnetaitoja voi opettaa kysymällä eri kysymyksiä, kuten ”oletko yrittänyt piristää tai rauhoittaa jotakuta?”. Mikäli jompaankumpaan henkilö vastaa kyllä, voi hänelle kertoa, että hän on yrittänyt vaikuttaa toisen tuntemuksiin, joten hän on käyttänyt tunnetaitoja. Tunnetaidot käsittävät monia eri taitoja ja niitä käytetään silloin, kun pyritään vaikuttamaan omiin tai toisen tunteisiin. Tunnetaitojen avulla säädellään tunteita, kuten niiden voimakkuutta ja ilmaisua. Hyviin tunnetaitoihin kuuluu tunteiden tiedostaminen ja ymmärtäminen sekä toimiminen tunteet huomioiden. (Lahtinen & Rantanen 2019, 24–26.)

Tunnetaidot liittyvät turvataitoihin. Tunteet ovat kehossa ja mielessä tunteita, näkymättömiä oloja. Tunnetaitoihin kuuluu kysymyksiä, kuten osaanko tunnistaa myönteisen ja kielteisen tunteen ja miltä minusta tuntuu. (Cacciatore, Kauppinen & Ingman-Friberg 2016, 106.) Tunnetaidoilla tarkoitetaan tunteiden ilmaisemista ja niiden tunnistamista. Lapsi tarvitsee aikuista tunteiden säätelyyn, koska lapsi

vasta opettelee tunnetaitojaan. Tunnetaitojen tavoitteena on lapsen tukeminen siihen, että hän pystyy luottamaan omaan tunteeseensa. Lapsi oppii huomaamaan mikä tuntuu huonolta ja mikä hyvältä kosketukselta. Oman kokemuksen kautta lapselle voi sanoa, että jos hänestä tuntuu kurjalta, lapsella on oikeus lopettaa tilanne niin aikuisten kuin lastenkin kanssa. Kolmen kohdan säännön kohta ”luotettavalle aikuiselle kertominen” saattaa unohtua helposti. Lapsi voi pelätä aikuisen suuttumista. (Cacciatore ym. 2016, 107.) Varhaiskasvatuksessa turvallisuuden ja itsestä huolehtimisen taidot ovat tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on auttaa lapsia itsesäätelyssä ja tunteiden ilmaisussa. Lasten tunnetaidot vahvistuvat havaitsemalla ja nimeämällä tunteita. Samalla lapsia opetetaan suojelemaan ja kunnioittamaan omaa ja muiden kehoa. (Opetushallitus 2018, 26.)

Varhaiskasvatusikäisellä on paljon rakkautta, jota hän jakaa ympäristössään. Lapsi rakastaa myös omaa kehoaan ja itseään sekä hän rakastaa lojaalisti perheenjäseniään. Rakastuminen tuntuu hyvältä, jonka takia lapsen rakastumista tulee tukea. Lapsi rakastuu usein toiseen vanhempaansa, mutta rakkaudenkohde voi olla joku muu aikuinenkin. Lapsi valitsee rakkauden kohteeksi turvallisen koetun aikuisen. Lapsi on mielellään lähikontaktissa kyseisen rakkauden kohteen kanssa. Toisinaan rakkaudentunnustukseen liittyy esimerkiksi avioliiton ehdottaminen, jolloin aikuisen tulee vetää raja. Lapselle selitetään, että yhteisliitto ei onnistu, koska aikuinen on vanhempi. Lapselle voi sanoa, että rakastaa voi toisiaan, vaikka seurustelusuhdetta ei ole. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 26–30.)

2.2 Turvataidot

Turvataitokasvatuksen avulla lapset oppivat taitoja, joilla voidaan välttyä joutumasta väkivallan, kiusaamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Turvataitokasvatus on laaja-alaista lapsen kasvun tukemista. Se edistää lapsen itseluottamusta ja rohkaisee lasta kertomaan aikuiselle huolista, jonka myötä aikuiset havaitsevat herkemmin lapsen huolenaiheita. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019a.) Turvataitojen pohjana on, että aikuiset osoittavat intiimien asioiden puhumisenkin olevan normaalia, varsinkin läheisten aikuisten kanssa. Ensimmäi-

senä askeleena on kehon osien nimeäminen, koska aikuinen antaa mallin lapselle luvan puhua. Turvataitojen opettamista voidaan kuvata saman lailla kuin liikennesääntöjen opettelua. Kun lapsi oppii ja osaa vaikuttaa itse omiin asioihin, lapsi saa itsevarmuutta toimintaansa. (Sahlstén 2020.)

Lapsi saa tietoa koskettamisen säännöistä ollessaan läheisyyden kanssa tekemisissä esimerkiksi halaamalla. Lapsi saa tietää, mitä toisille saa tehdä ja onko lähelle meno turvallista. Koskettamisen säännöissä kosketus on vapaaehtoista. Koskettamisen säännöissä painotetaan, että ilman toisen lupaa ei saa koskea. Kumminkin silitys ja ohimennen tapahtuva asia ovat mukavia, mutta se ei tunnu välttämättä hyvältä toisen mielestä liikaa tehtynä. Lyöminen ei ole sopivaa, mutta paetessa toisen kosketusta pakon alla huutaminen ja lyöminen on sallittavaa. Oma turvallisuus menee ystävällisyyden ohi. Jos joku ahdistelee koskettamalla vääristä paikoista tai koskemalla liikaa, silloin saa kieltää ja paeta. Kosketus ei tulisi koskaan olla salaisuus. Aikuisille tulee aina kertoa toisen kosketuksesta. (Cacciatore ym. 2016, 95–96.)

Uimapukusäännöllä tarkoitetaan, että ne alueet, jotka jäävät uimapuvun alle, ovat lapsen yksityisalueita, joista lapsi saa itse määrätä. Uimapukualueen paikkoihin ei saa kukaan koskettaa ilman hyvää syytä ja omaa lupaa. Pimppi- ja pippeliasioissa on turvallista tietää, että ei ole pakkoja näyttämiseen tai edes puhumiseen. Lasten halutessa tutkia toisten uimapukupaikkoja, on tärkeä tehdä molemmille mukavia asioita. Aina saa sanoa ”ei” tilanteen ollessa epämieluisen. Näin lapselle opetetaan, että seksuaalinen väkivalta ei ole sallittua. (Cacciatore ym. 2016, 96.)

Turvallisten ympäristöjen varmistaminen, missä lapsi liikkuu ilman aikuista, on aikuisen tehtävänä. Tällaisia ympäristöjä voi olla esimerkiksi yökyläily kaverin luona. Lapselle on hyvä antaa keinoja puolustaa itseään, koska aikuisen on mahdoton toteuttaa aukottomasti edellä mainittua tehtävää. Tämä koskee leikki-tilanteita ja vaarallisten aikuisten kohtaamisia. Vihreän ja punaisen valon kosketus on hyvä opettaa lapselle. Valojen kosketus tarkoittaa, että on erilaisia kosketuksia. Vihreästä valosta tulee hyvä olo ja punaisen valon kosketus pelottaa tai sattuu. Lapsille tulee kertoa, että kosketuksen voi kokea omalla tavallaan. Lapsi saa

päättää itse, minkälaista kosketusta sietää. Toiset tykkäävät vahvoista rutistuksista ja toiset eivät siedä edes halausta. Punaisen valon kosketukset ei pidä olla salaisuuksia, vaikka toinen niin sanoisi. Kolmen kohdan säännössä lapselle opetetaan vastaamaan pelottaviin tilanteisiin ”ei”, poistumalla tilanteesta ja kertoa turvalliselle aikuiselle. Tämän taidon voi omaksua esimerkiksi leikin kautta, jossa lapsi voi kokeilla, miltä ”ei” sanan sanominen määrätietoisesti tuntuu. (Cacciatore ym. 2016, 97–98.)

Lapsen satuttaminen on kielletty niin kuin kielteinen kommentointi lapsen kehostakin. Ne ovat väkivaltaa, ei kasvatuksellisia menetelmiä. Lääkärileikissä lapset voivat esimerkiksi kuunnella sydäntä. Leikki ei aina liity sukuelimiin. On tärkeää oppia, millainen oma ja toisen keho on ja kuinka arvostaa kehoja. Noin 4–5-vuotiaat ovat kiinnostuneita lääkäroleikkeihin. Lapset tarvitsevat ohjausta, miten esimerkiksi uimapukualuesääntö toimii. Kaksivuotiaiden istuessa pottarivissä päiväkodissa tulisi heillekin opettaa, että uimapukualueille ei tule koskettaa ilman lupaa. Tähän liittyy oikeus- ja hygienianäkökulma, mitä voidaan selvittää tavallisina arjen sääntöinä lapsille. Näissä leikeissä tutkitaan toisia, tulee lapsen tietää oikeudestaan päättää hänen kehostaan ja miten aikuiset tukevat häntä. Aina voi mennä aikuisen luo turvaan, jos tilanne muuttuu jännittäväksi. (Cacciatore ym. 2016, 99–101.)

Lapselle opettaessa turvataitoja on hyvä muistaa, että todennäköisesti hän tarvitsee kyseisiä taitoja tutun ihmisen kanssa. Turvataitojen opettamisella suojellaan lasta, mutta lisätään myös lapsen itsetuntoa. Turvataitojen opettaminen päivähoitossa on tärkeää, koska kiusaamista tai lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voi esiintyä esimerkiksi omassa kodissa. (Cacciatore ym. 2016, 106–108.) Lapsi opettelee yhteisön sääntöjä samalla kun opettelee kehon osien nimiä. Oman kehon haltuunotto kasvavat tuen avulla hitaasti. Lasta voidaan ohjata, ettei pimpin tai pippelin kaivaminen julkisesti ole tapana, mutta itseään saa kosketella yksin ollessaan. Sukuelimet ovat yksityisalue, jonka takia lasta opetetaan itse esimerkiksi pyyhkimään pyllynsä. Lapselle on tärkeä kertoa turvaohjeet, jos joku yrittää koskettaa ahdistavasti. Lapselle tulee ohjata sanomaan ei, lähtemään pois tilanteesta ja kertomaan tästä turvalliselle aikuiselle. Lapsi oppii, että loukkaavasta koskettamisesta voi kertoa. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 152–153.)

2.3 Myönteinen minäkuva

Varhaiskasvatuksessa lapsille mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia, jotka tukevat lapsen myönteisen minäkuvan rakentumista (Opetushallitus 2018, 54). Kehoitsetuntoon liittyy, että lapsi voi kokea kehonsa olevan arvokas. Pieni lapsi on ylpeä kehostaan ja kokee kehonsa olevan maailman paras. Tätä lapsen kokemusta kehostaan tukee muun muassa lapsen sylissä pito, iloiset kohtaamiset ja peuhupainit. Hyvän kehoitsetunnon omaava lapsi suojaa kehoaan riskeiltä ja ottaa vastuuta kehostaan. (Cacciatore ym. 2016, 99.) Lasten tulee tutustua kehoonsa ja sen toimintoihin turvallisessa ympäristössä. Tähän sisältyy esimerkiksi kehonosien nimeäminen ja niiden tehtävät. Intiimialueet usein ohitetaan kehon osiin tutustuttaessa, minkä takia lapset eivät voi oppia puhumaan ilman oikeita sanoja tai häpeää, jos aikuiset eivät anna siihen ensin mallia. Kun puhutaan kehoista, keskeisenä tavoitteena on luoda hyväksyvä ja realistinen kuva lapselle itsestään. Jokainen keho on oikeanlainen, mikä on tärkeä korostaa lasten kanssa. Jos varhaiskasvatuksen aikana lasten kanssa ei oteta puheeksi sukuelinalueita, voi moni kokea häpeää ja epävarmuutta itsestään kouluiässä. (Sahlstén 2020.)

Läheisyys ja ihokontaktit rakentavat lapsen itsetuntoa kehonsa suhteen. Esimerkiksi peukalon imeminen antaa turvaa. Läheisyyteen ja kehoon liittyvä nautinto tulisi oppia turvallisiksi asioiksi häpeällisen leiman sijaan. Muutaman vuoden ikäinen lapsi on ylpeä sukuelimistään. Sukuelinten koskettelu tuo lohtua ja turvaa muiden kehon osien koskettelujen ohella. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 151.) Varhaiskasvatusikäisten lasten itsetyydytyksestä voidaan käyttää sanaa unnutus. Unnutuksessa lapsi hakee sukuelimiensä kautta hyvän olon tunnetta. Unnutuksen tavoitteena on rauhoittuminen, mielihyvä ja lohtu. Lapsen itsetyydytys eli unnutus tähtää rauhoittumiseen, ei niinkään kiihottumiseen. Unnutus on lapsen yksityinen asia ja lapsi ei yhdistä siihen häpeää. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016c, 18–19.)

Varhaiskasvatusikäisen lapsen seksuaalisuutta leimaa estoton suhtautuminen kaikkeen kehoon liittyvään. Aikuiset suojaavat lapsen kehitystä ja opettavat lapselle tietoa omasta koskemattomuudesta. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 152.) Varhaiseen seksuaalisuuteen ei kuulu hyväksikäyttö, nöyryytys tai kipu. Tämän takia kasvatusväkivaltaa ei käytetä. Lapsi tuntee kehonsa arvottomaksi esimerkiksi tukisteltaessa. Itsetunto ja itsearvostus alkavat kehittyä aikaisin. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016b, 27.)

3 Lapsen oikeudet

3.1 Lapsen seksuaali- ja itsemääräämisoikeus

Seksuaalioikeudet kuuluvat ihmisoikeuksiin, jotka ovat kansallisissa lainsäädännöissä. Ihmisillä on oikeuksia saada tietoa seksuaalikasvatuksesta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2010, 17.) Vuonna 1959 YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa määriteltiin lapsen oikeutta suojeluun ja julistuksen periaatteista syntyi vuonna 1989 YK:n lapsien oikeuksien sopimus. Suomi on ratifioinut kyseisen sopimuksen ja se on lainvoimainen Suomessa. Sopimukseen pohjautuu myös kansallinen lainsäädäntömme. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 160.)

Lapsen itsemääräämisoikeus on yhteydessä aikuisten suojelun veloitteeseen. Mitä pienempi lapsi, sitä enemmän lapsi tarvitsee suojelua. Pieni lapsi ei voi päättää turvallisuudestaan ja kehityksestään. Pienellä lapsella suojelun tarve vanhemmilta on suurimmillaan ja itsemääräämisoikeus pienimmillään. Aikuisen tulee arvioida, esimerkiksi millaiset vaatteet on puettava lapselle päälle. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 162–163.)

Itsemääräämisoikeuden määrittelyssä oma keho on keskeisessä osassa. Varhaiskasvatusikäisenä lapsi esittelee alastontakin kehoaan julkisesti ja koskettaa kehoaan. Tällöin aikuinen voi ohjeistaa lasta, missä itseään saa kosketella. Aikuinen huolehtii lapsen kehosta, he pesevät, vaihtavat vaatteet ja pyyhkivät pepun. Vähitellen lapsi ottaa kehoaan haltuunsa ja oppii pyyhkimään alapäänsä

ja pukemaan itse. Oikeus koskemattomuuteen tarkoittaa, että kenenkään kehoa ei saa koskea tavalla, mikä loukkaa. Tällöinen kosketus voi olla esimerkiksi kosketus, jota ei haluaisi. Lapselle tulee kertoa, että omiin intiimialueisiin ei saa muut koskea ilman lupaa ja ahdistavassa tilanteessa voi sanoa ei. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 169–173.)

3.2 Aikuisen velvollisuudet lapsen oikeuksissa

Lapsi haluaa olla lähellä, mikä johtuu lapsen avoimuudesta osoittaa hellyyttä. Aikuisen tehtävänä on ylläpitää rajoja. Tämä tarkoittaa, että lasta ei käytetä seksuaalisesti hyväksi. Aikuisen tulee osoittaa, että oma keho ja yksityiset paikat ovat sellaisia, joihin muut eivät saa koskea. Vauvojen syntyminen kiinnostaa lapsia. Aikuisen tulee kuunnella lasta ja antaa tietoa lapsen kehityksen mukaisesti. Lapsen puheessa seksi voi tulla esille. Lapsi ei käsitä vielä, mitä se tarkoittaa. Aikuisen täytyy kertoa lapselle, että lapsenteko kuuluu aikuisille ja seksi ei kuulu lapsen ja aikuisen välille. Lapsen koskemattomuus on aina aikuisen vastuulla. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 31–32.)

Aikuisen tulee neuvoa lasta, jotta lapsi tietäisi oman oikeuden määrätä kehoaan ja ymmärtäisi oman kehonsa merkityksen. Lapselle on kerrottava lapsen oikeuksista. Esimerkiksi hyväksikäyttöä kokenut ei tiedä, että se on laitonta, jos siitä ei kerrota. Lapselle tulee opettaa uudelleen, että läheisyys on turvallista, jos lapsi on kokenut hyväksikäyttöä. Lapselle on tärkeä kertoa, että jokaisen erilainen keho on yhtä arvokas ja kehon vuoksi ei saa kiusata. (Cacciatore ym. 2016, 100.)

Aikuisen velvollisuutena on kertoa lapselle hänen kehoonsa liittyvistä oikeuksista. Lapsi testaa omia rajojaan ja aikuisen tulee olla läsnä ja vastata lapsen kysymyksiin lapsen testatessa rajojaan. Samaan aikaan tulee puhua myös kielletyistä asioista, koska pitää kunnioittaa myös muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus tietää, että hän saa päättää omasta kehosta. Lapsen pitää osata ilmaista toiveitaan ja kieltäytyä tilanteen vaatiessa. Sukupuoli-identiteetin tutkiminen on yksi lapsen oikeuksista. Sukupuolikäsitysten leikkittelyt ja kokeilut ovat sallittuja. Lapsen kanssa

on tärkeä luoda syvä keskusteluyhteys, jotta lapsi uskaltaa kääntyä aikuisen puoleen ongelmatilanteissa. Esimerkiksi hyväksikäyttö- ja kiusaamistilanteissa lapsi osaa hakea apua. (Ilmonen & Korhonen 2015, 12.)

3.3 Oikeus seksuaalikasvatukseen

Jokaisella on oikeus seksuaalikasvatukseen, jokaisella on myös oikeus saada tietoa seksuaaliterveydestä (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2020). Seksuaalisuus aiheena on lisääntynyt ja seksuaalisuudesta tehdään nykyisin entistä enemmän tutkimuksia, joiden kautta nuoret, mutta myös kasvattajat saavat paljon tietoa. Olisi myös tärkeää hyödyntää tutkimustuloksia esimerkiksi seksuaalikasvatuksessa, valtiollisella tasolla sekä mahdollisesti kunnallisessa päätöksenteossa. On todettu, että on helpompi tutkia seksuaalisuutta, mutta haastavampi siirtää asioita käytäntöön esimerkiksi arjen tueksi. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 106–107.)

Seksuaalikasvatus kuuluu jokaisen omaan seksuaalioikeuteen. Seksuaalioikeudet taas kuuluvat ihmisoikeuksiin, jotka kuuluvat kaikille ihmisille iästä riippumatta. Seksuaalisuus on ihmisillä syntymästä asti, sillä jokainen syntyy seksuaalisena olentona. Kun muut osa-alueet kehittyvät, myös jokaisen oma seksuaalisuus kehittyy. Seksuaalisuudesta tietoa kertyy vähän kerrallaan tutkimisella, löytämisellä, kysymisellä sekä seksuaalikasvatuksella. (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2019c.)

Seksuaalikasvatusta on virallista ja epävirallista. Viralliseen seksuaalikasvatukseen luetaan jonkin opetuksen järjestäjän toiminta ja epäviralliseen seksuaalikasvatukseen vanhempien sekä kodin kasvatustyö. Seksuaalikasvattajien eli vanhempien sekä virallisten tahojen on tärkeää tehdä yhteistyötä, sillä molempien tekemä kasvatuksellinen työ täydentää toisiaan. (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2019c.) Seksuaalikasvatukseen tulee laatia tavoitteita. Tavoitteina tulisi olla hyvä seksuaaliterveys, ratkaisemattomien ja keskeneräisten ongelmien käsittelyyn ottaminen, oman seksuaalisuuden kokeminen myönteisen, seksistä ja seksuaalisuudesta riittävät tiedot. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 23.)

Lapset ovat uteliaita ja kiinnostuneita asioista laajalti. Kysymyksiä lapset esittävät monistakin eri asioita ja aivan yllättävälläkin tavalla. On todettu, että varsinkin päiväkodit ovat paikkoja, joissa varhaiskasvattajille tulee lapsilta eteen kysymyksiä koskien seksuaalisuutta. On tärkeää, että kasvattajat tekevät yhteistyötä, sillä olisi tärkeää, että esimerkiksi lasten huoltajille ja päiväkodin henkilöstöllä olisi yhteiset pelisäännöt. Tietenkin lapset tarvitsevat tietoa ja heille on vastattava, mutta olisi tärkeää sopia, että missä ja miten seksuaalisuudesta puhutaan lasten kanssa sekä kuinka alastomuuteen ja itsensä kosketteluun suhtaudutaan. Kasvattajana on tärkeää pohtia, miten asiasta lapsille puhutaan. On tärkeää puhua niin, että kerrotusta asiasta voi jatkaa seuraavalla kerralla siitä, mihin on jääty. Ei missään nimessä niin, että kerrottaisiin lapselle, että kasvattaja edellisellä kerralla puhunut palturia ja ensi kerralla tulisi totuus. Luottamus kärsii tällä tavoin puhuttaessa. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 56.)

Myös kasvattajana on pohdittava, mitä sanotaan. Aina on puhuttava asioista totuudenmukaisesti ja vastataan vain lapsen kysymykseen, ei vähempää, mutta ei enempääkään. Myös sanojen käyttämisestä sekä eri termejä tulee miettiä. Asioista tulee puhua niiden oikeilla nimillä, esimerkiksi rusetti on rusetti, pimppi on pimppi eli rusetti ei ole pimppi. Kun asioista puhutaan niiden oikeilla termeillä, lapsilta voi kuulua naurua, mutta kasvattajan ei tarvitse saada naurua loppumaan, mikäli se ei lopu. Kasvattajan tulee mainita sanat luonnollisesti ja luontevasti, jolloin lapsetkin oppivat niiden olevan ihan normaaleja kehonosia, kuten vaikka käsi ja jalka ovat. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 56.) Kun lasten kanssa ottaa seksuaalisuuden asioita suoraan puheeksi, usein miten saa keskustelua hyvin liikkeelle. Mikäli seksuaalikasvatusta tehdään oikeaan aikaan ja asiallisesti, voidaan välttyä esimerkiksi ylimääräisiltä nauruilta tai nolostuksilta. Mikäli seksuaalisuus on leimautunut lapselle rumana, brutaalina, häpeällisenä tai kornina, on vastaanotto varmasti erilainen. (Cacciatore 2007, 58.)

3.4 Seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisy

Lasta tulee suojella kaikenlaiselta henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta ja hyväksikäytöltä (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2019/190). YK:n lasten sopimuksessa on kerrottu, että lasta tulee suojella fyysiseltä ja henkiseltä väkivallalta ja hyväksikäytöltä, johon kuuluu myös seksuaalinen hyväksikäyttö. Lasta täytyy suojella kaikilta seksuaalisen hyväksikäytön muodoilta. Näitä muotoja ovat lapsen pakottaminen seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäyttö pornografisissa aineistoissa ja prostituutiossa. (Unicef 2020, 14–15, 24.)

Aikuisen vastuulla on lapsen suojaaminen. Suojataan lasta, ettei hän näe tai koe ikätasolleen vahingollisia asioita. Kaikilla aikuisilla ei kuitenkaan ole sellainen ajatus; lapsi voi esimerkiksi olla kylässä ystävällään, jossa lapsille esitetään seksileluja, pornoa tai muuta rajattomuutta, kuten todellista seksiaktia. Jos lapsi on saanut seksuaalikasvatusta ja erilaisista seksuaalisista loukkauksista on puhuttu lapsen ikätason mukaisesti, lapsi mahdollisesti uskaltaa ja pystyy reagoimaan kaltoinkohteluun ja pyytää apua. (Cacciatore 2007, 184–185.)

Lapsen seksuaalisen kaltoinkohtelun epäilyyn pitää selvittää viipymättä. Varhaiskasvattajalla on ilmoitusvelvollisuus ilmoittaa viipymättä kunnan sosiaalihuoltoon, jos on saanut tietää tehtävässään lapsesta, jonka kehitystä vaarantavat olosuhteet tai käyttäytyminen vaatii lastensuojelutarpeen kartoittamista. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Lastensuojeluilmoituksen lisäksi tahoilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille lapsen seksuaalisesta kaltoinkohtelusta tai sen epäilystä. Poliisi vastaa lapsen ja huoltajien haastattelusta. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 90.)

Lapsen kertoessa mahdollisesta rikoksesta, aikuisen tulee suhtautua rauhallisesti ja välttää ylireagoitua. Aikuisen tulee kysyä vähän, mutta kysyessään käytetään avoimia kysymyksiä. Keskusteluun tulisi kirjata tarkasti, mitä lapsi on sanonut ja työntekijän esittämät kysymykset. Ensisijaisesti ilmoitusvelvollisuus on henkilöllä, joka sai tietää seksuaalirikosepäilystä, koska hänellä on ensikäden tietoa antaa poliiseille. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020.)

Lapsen seksuaalisen kaltoinkohtelun epäily voi nousta esiin lapsen kertomuksesta tai esimerkiksi varhaiskasvattajan huolena lapsen hyvinvoinnista. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön oireita ovat fyysiset havainnot kuten mustelmat, psykosomaattiset oireet esimerkiksi nukkumiseen tai wc-käynteihin liittyviä rajuja oireita sekä käytösoireita, kuten pitkään jatkunut puhe seksuaaliasioista ja muihin kohdistuva seksuaalinen käytös. Edellä mainittuja oireita esiintyy muissakin ongelmatilanteissa, mutta ne antavat asioiden tutkimiseen aihetta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019b.)

4 Lapsen seksuaalinen kehitys

Kehityspsykologia on todennut, että lasten seksuaalisuus kehittyy eri vaiheissa. Seksuaalinen kehitys on yhteydessä lapsen yleiseen kehitykseen. Lasten seksuaalisuudesta puhuttaessa on tärkeää muistaa, ettei lasten seksuaalisuus ole sama kuin aikuisen seksuaalisuus. Tunteiden ja seksuaalisen käyttäytymisen kehittyminen alkaa jo kohdussa. Seksuaalisuuden kehittymiseen vaikuttaa esimerkiksi, onko lapsen tunteet otettu huomioon ja onko lapsi saanut fyysistä läheisyyttä. Lasten seksuaalista käyttäytymistä ilmenee yksin tai muiden kanssa leikkiessä tai kiusaamisen yhteydessä. Tällä tavalla tutustutaan itseensä ja muihin ja lapsi oppii, mistä tykkäävät ja mistä eivät. Samalla lapset oppivat sääntöjä, miten seksuaalisissa tilanteissa tulisi toimia ja heidän seksuaalisuutensa arvot kehittyvät. Seksuaalisuuden kannalta vuorovaikutustaitojen kehittyminen on tärkeää. Seksuaalisuuteen ja tunteisiin vaikuttavat muun muassa perhetausta, seksuaalikasvatus ja vuorovaikutus ikätovereiden kanssa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 22–23.)

Seksuaalinen kehitys nähdään kolmena eri kerroksena, järjen, tunteen ja biologian kerroksina. Järjen kerrokseen kuuluu kokemukset ja oppiminen. Lapsen suhtautuminen seksuaalisuuteen on ensin leimattu leikilliseksi uteliaisuudeksi. Tunteen kerroksella lapsen suuntautumista ikätovereihin ja itsenäistymistä auttavat ihastumiset. Rakkauden kohde voi muuttua ja aikuisiakin ihaillaan. Biologian

kerroksella lapsi tarvitsee tukea kehityksensä hyväksymiseksi. Seksuaalikasvatus ei ole vain biologista. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 17–18.)

4.1 Alle kolmivuotiaat lapset

Vauvaiässä lapsi kokee kehonsa nautinnolliseksi. Lapsi oppii, että sosiaalisessa kontaktissa on mukavaa, koska hän on turvassa. Sanattomat vuorovaikutustaidot kehittyvät, etenkin ilmeet, ääntely ja kosketus. Lapsi alkaa leikkiä ja houkuttaa muita hymyyn. Vauvaiässä on tärkeää, että lapsen hyvinvoinnista huolehditaan jatkuvasti. Vauvan kanssa seurustellessa ja hoivatessa vauva kokee itsensä rakastetuksi. Tällöin hän tuntee olevansa suojassa turvallisten ihmisten keskellä. Tämä vahvistaa lapsen rohkeutta rakastaa. Fyysinen kontakti vauvan kanssa esimerkiksi vauvaleikissä hypityksineen vahvistavat lapsen myönteistä kehonkuvaa ja rohkeutta olla sosiaalisessa kontaktissa. Syliin nosto ja vauvan nimen lausuminen ovat merkkejä lapselle, että läheisyys on turvallista. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 23–24.)

Luottamus on seksuaalikasvatuksen tärkeä kulmakivi. Alle vuoden ikäisestä lapsesta toiseen ikävuoteen asti, lapselle oleellisena asiana on häntä hoitavan aikuisen kyvyt tyydyttävät hänen perustarpeensa, kuten nälän tunteen. Jos lapsella on tunne, että häntä hoidetaan hyvin, kokee hän luottamusta toisiin ihmisiin, mikäli lapsi ei saa luottamuksen tunnetta, hänellä voi olla tunne toivottomuudesta sekä epäluottamuksesta. Noin kahden vuoden ikäisenä lapsen tulisi oppia hallitsemaan kehonsa eri toimintoja. Kun lapsi hallitsee jonkin toiminnon itsenäisesti, kokee hän itsenäisyyttä. Häpeän tunteen lapselle aiheuttaa esimerkiksi liian suuret vaatimukset tai epäonnistumiset koskien oman kehon toimintoja. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 40.)

Seksuaalisuuden ensimmäisessä kehitysvaiheessa on 0–3-vuotiaat, mihin sisältyy löytäminen ja tutkiminen. Ensimmäisen ikävuoden aikana vauva keskittyy omiin aisteihin, kuten maistelu, koskettaminen ja katselu. Aistien avulla kehittyä turvallisen tunteen kokemus. Terveen emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen perustalle on tärkeää, että vauvaa hyväilläään. Vauvat tutkivat ympäristöään ja

tämä ilmenee muun muassa lelujen maistelulla, musiikin kuuntelulla ja kasvojen tarkkailulla. Vauvat koskettelevat usein itseään ja joskus sukuelimiään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 25.) Tässä ikähaarukassa rakentuu luottamus turvalliseen maailmaan. Läheisyydestä ja nautinnosta opitaan sen verran, että onko se hyvää vai pahaa. Lapsi etsii ja löytää omia kehonosia yksi kerrallaan. 0–2-vuotiaille opetetaan, että koko oma keho on hyvä ja jokaisella ruumiinosalla on hyvä, oma nimi. Kosketusta ja läheisyyttä tarjotaan turvallisesti ja tämä on tärkeää myös kertoa lapselle. Opetetaan lapselle myös, että itseä saa koskea ja siitä saa nauttia, mutta muita ei saa koskea ilman lupaa. (Cacciatore 2007, 125.)

Taaperoikäisenä, 2–3-vuotiaana, lapset tulevat tietoisiksi kehostaan. Tässä iässä heille kehittyy identiteetti, he oppivat, että ihmiset näyttävät eriltä kuin itse. Myös sukupuoli-identiteetti kehittyy ja lapset oppivat olevansa tyttöjä tai poikia. Taaperoikäisenä kiinnostutaan niin omasta kuin muiden kehosta ja omaa kehoaan tutkitaan ja esitellään muille. Tässä iässä sukuelinten koskettelu on tarkoituksenmukaista, koska se tuntuu hyvältä. Fyysinen kontakti on tärkeä osa ja lapsesta on mukavaa istua toisen sylissä. Taaperoiässä opitaan sosiaaliset normit eli mitä saa ja ei saa tehdä. Lapsi siirtyy täydellisestä riippuvuudesta rajalliseen itsenäisyyteen kuuden ensimmäisen ikävuoden aikana. Tänä aikana lapset tulevat tietoisiksi kehostaan ja kokevat seksuaalisia tunteita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 23–25.)

Kahdesta neljään ikävuosien aikana lapsi oppii esimerkiksi wc-asiat, erot tyttöjen ja poikien välillä ja tässä vaiheessa kysellään ja ihmetellään paljon, ollaan uteliaita. Itseä kosketellaan ja mahdollisesti johonkin rakastutaan, kuten isään tai äitiin. Lapsia kiinnostaa toisten keho sekä alastomuus, kysellään esimerkiksi, mistä lapset tulevat tai mitä tytöt ja pojat pystyvät tehdä yhdessä. Tällä ikähaarukalla on tiedonjano, mutta asioista myös vitsaillaan ja hassutellaan, kuten seksuaalisuudesta. Tässä ikäjakaumassa oleville lapsille tulee kertoa lisääntymisestä, kehosta, itsemääräämisoikeudesta, tytöistä ja pojista sekä miehistä ja naisista. Lasten kysymyksiin vastataan suoraan ja rehellisesti sekä yksinkertaisesti. (Cacciatore 2007, 125.)

4.2 3–6-vuotiaat lapset

Leikki-iässä noin 2–6-vuotiaana lapsi leikkii kehon osillaan. Lapsi on innokas sosiaalisissa suhteissa ja mielellään tulee syliin. Lapsi saattaa kysellä kehoon ja sukupuoleen liittyviä asioita. Tässä iässä lapsi ei tajua, miksei ole sopivaa näyttäytyä alasti joka tilanteessa. Leikeissä tutustutaan kehoihin esimerkiksi lääkärileikin myötä. Puhuttaessa seksuaalisuudesta, kehosta ja tunteista on muistettava puhua lapsen ymmärtävin sanoin. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 25–26.)

Leikki-iässä noin 2–6-vuotiaat rakastuvat lähipiirin aikuiseen. Yleensä lapset aikovat mennä oman vanhempansa kanssa naimisiin. Samaan aikaan lapsi kiinnostuu, mistä lapset tulevat ja miten tyttö ja poika eroavat toisistaan. Tässä iässä lapsi oppii arvoja ja asenteita omaa sukupuolta kohtaan. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19.) Noin kolmen vuoden iässä lapsi huomaa sukupuolten fyysiset erot ja lapsi alkaa tutkia kehoaan ja esimerkiksi lääkärileikkien avulla tutustutaan muiden kehoihin. Lapset saavat lisää tietoa seksuaalisuudestaan kyselemällä ja tutustumalla seksuaalisiin tunteisiin. Kolmen vuoden iässä lapsi käyttää seksuaalista kieltä ja riisuutuu varoittamatta, joiden avulla lapsi kokeilee aikuisten rajoja. Fyysinen kontakti vähenee kielellisten taitojen kehittyessä, koska lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään eri keinoilla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 23–24.)

Seksuaalisuuden toisessa vaiheessa on 4–6-vuotiaat, milloin opitaan sääntöjä, leikitään ja muodostetaan ystävyyssuhteita. Tässä iässä lapset ovat päiväkodissa suurten ihmisryhmien kanssa ja oppivat sosiaalisia sääntöjä. Lapsi oppii, että julkista koskettelua tai alastomuutta paheksutaan aikuisen toimesta. Seksuaaliset leikit, kuten lääkärileikit ja ”isä ja äiti leikit” tutustuttaa omaan ja muiden kehoihin. Lapset käyttävät tässä ikävaiheessa rumia sanoja, koska he huomavat, että tietyt sanat saa muut reagoimaan ja se on jännittävää. 4–6-vuoden iässä lapset ovat kiinnostuneita, mistä lapset tulevat ja kyselevät paljon aiheesta. Tässä vaiheessa sukupuoliroolit selkiytyvät ja useat lapset alkavat ujustella kehoaan. Tässä iässä luodaan ystävyyssuhteita kummankin sukupuolen tai vaan toisen sukupuolen kanssa. Rakastaminen ja ystävyys usein tarkoittavat lapsella

samaa. Esimerkiksi lapsi saattaa sanoa rakastavana opettajaansa, mutta tällä ei ole yhteyttä seksuaalisten tunteiden kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 25.) Tässä ikäjakaumassa oleville lapsille olisi tärkeää opettaa oikeaa sanastoa kehonosille sekä sukuelinten erityispiirteistä, esimerkkinä tytöistä voi tulla äitejä ja pojista isejä. Käyttäytymistä opetetaan yksityisyyden saralla; kaikkea ei näytetä kaikille eikä kaikkea tehdä muiden ihmisten läsnä ollessa. Tässä iässä opetellaan myös, että jokaisella on oma keho ja kaikki omassa kehossa olevat osat ovat arvokkaita ja rakastaminen sekä seksuaalisuus ovat hienoja asioita. (Cacciatore 2007, 126.)

Noin viisivuotiaasta alkaen lapset ovat kiinnostuneet sukuelimistä, jolloin niitä esitellään ja katsotaan muiden sukuelimiä. Lasten seksuaalisuutta voidaan pitää osana aistillisuuden kehittymistä. Noin kuusivuotiaina lapset haluavat kysellä paljon, mutta he huomaavat, ettei aikuiset vastaa kysymyksiin niin avoimesti, jolloin tiedon saamiseksi lapset kääntyvät ikätovereiden puoleen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 23–24). Kolmesta kuuteen ikävuoteen asti, kun lapsi kyselee paljon ja on kiinnostunut asioista, olisi tärkeää vastata lapselle rehellisesti. Lapsi voi kokea syyllisyyttä, jos lapsi tuntee, että hänen kysymyksensä olisivat vääriä tai huonoja (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 40).

5 Aiemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset

”Lapsuuden sukupuolen moninaisuus päiväkodin kasvattajien näkökulmasta” (2014) on pro gradu tutkielma, joka käsittelee varhaiskasvattajien näkökulmia liittyen lapsuuden moninaisuuteen. Tutkimuksissa on todettu, että varhaiskasvattajilla on suuri rooli lapsen elämässä. (Koponen 2014, 4.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että varhaiskasvattajilla on monia erilaisia käsityksiä sukupuoli-identiteetin kehityksestä, sukupuolesta ja sen moninaisuudesta sekä lapsen seksuaalisuudesta. Tutkimuksessa tuli ilmi, ettei yliopistollisessa lastentarhanopettajan koulutuksessa ole käsitellyssä lapsuuden seksuaalisuutta, seksuaalikasvatusta tai sukupuolen moninaisuutta. Osassa ammattikorkeakouluissa, joissa sosio-

mikoulutus mahdollistaa lastentarhanopettajan pätevyyden, on saatavilla vapaasti valittavia kursseja aiheesta. Varhaiskasvattajat ovat tutkimusten mukaan kokeneet hankalampana asiana käsitellä kohdata seksuaalisuuden kuin esimerkiksi monikulttuurisuuden. (Koponen 2014, 68–70.)

”Varhaiskasvattajien käsityksiä lapsen seksuaalisuudesta” (2017) on pro gradu tutkielma, jossa on paneuduttu kahteen tutkimuskysymykseen; mikä lapsen toiminta on seksuaalista ja mitkä ovat ne termit, jolla puhutaan seksuaalisuudesta. (Poikela 2017, 15.) Tutkimuksessa on tullut ilmi, että varhaiskasvattajat yhdistävät unnutuksen suurimpana lapsen seksuaalisena käyttäytymisenä. Lapsen seksuaaliseksi käyttäytymiseksi on laskettu myös omien ja muiden kehonosien esittely ja tiirailu. Tutkimuksessa on kerrottu, että käytetään toimintaa ja kielellistä ilmaisua kuvaavia käsitteitä. (Poikela 2017, 31–35.)

”Puhutaanko etupyllystä ja nippelistä” on Ruohomäen ja Ruohosen (2019, 6–8, 35–38) opinnäytetyö, jossa he tutkivat varhaiskasvatukseen pätevöityneiden sionomiopiskelijoiden kokemuksia koskien heidän omaa seksuaalikasvatuksensa osaamista. Opinnäytetyön tekijät kokivat oman osaamisensa riittämättömäksi seksuaalikasvatuksen saralla ja halusivat perehtyä siihen, onko kollegoilla mikä mielipide. Ruohomäki ja Ruohonen ovat todenneet, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat kokeneet seksuaalisuuteen liittyvissä väittämässä osaamisensa heikoksi.

Väestöliitto (2020c) on tehnyt tutkimuksena kyselyn varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Tutkimus ”Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja – tavallista arkea tai tarua päivähoiton arjesta” (2013) kartoittaa alle kouluikäisten lasten seksuaaliterveyttä. Tutkimuksessa ilmenee, että varhaiskasvatuksessa tulee päivittäin tilanteita koskien lasten seksuaalisuutta, mutta ammattilaisilla ei ole yhteisesti sovittuja malleja, joilla aiheita käsitellä.

6 Toimeksiantaja ja opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävä

Toimeksiantajanamme oli pohjoiskarjalainen päiväkotitoiminta. Päiväkodissa on viisi lapsiryhmää. Päiväkodissa tarjotaan varhaiskasvatusta yhteistyössä lasten huoltajien kanssa sekä päiväkotitoiminta tarjoaa mahdollisuuden taiteeseen, liikuntaan ja luovaan ilmaisuun. Jokapäiväisessä toiminnassa mukana on myös leikki.

Tarkoituksenamme oli kehittää kehotunnekasvatusta varhaiskasvatuksessa. Kehitimme kehotunnekasvatusta suunnittelemalla ja tuottamalla oppaan, jota voi hyödyntää niin lasten kanssa kuin henkilöstön kesken. Tavoitteenamme oli lisätä ymmärrystä kehotunnekasvatuksesta varhaiskasvattajille. Kehotunnekasvatus on ajankohtainen aihe. Varhaiskasvatuksessa tehdään kehotunnekasvatusta niin sanotusti huomaamatta ja haluamme, että kehotunnekasvatuksesta tulisi suunnitelmallisempaa sekä kynnys madaltuisi pitää lapsille tunne- ja turvataitoja sekä vahvistaa lasten myönteistä minäkuvaa. Ymmärrystä lisäämällä mahdollistaisi se kehotunnekasvatuksen osaksi arkea.

Opinnäytetyömme tehtävänäimme loimme oppaan varhaiskasvattajille työn tueksi. Opas toimisi apuna kehotunnekasvatuksessa varhaiskasvatuksen kasvatustilanteissa. Oppaassa keskeisimpinä käsitteinä ovat kehotunnekasvatus, johon kuuluvat tunne- ja turvataidot ja myönteinen minäkuva.

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistapaan kuuluu valitusta aiheesta selvityksen tekeminen (Vilkka & Airaksinen 2003, 51). Toiminnallisen opinnäytetyön jakaminen työskentelyvaiheisiin edesauttaa toiminnan näkyväksi tulemistä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä toiminnan vaiheet etenevät vuorovaikutussuhteessa toimijoiden

kanssa. Keskustelu, arviointi ja palautteenanto kuuluvat kyseiseen vuorovaikutussuhteeseen. (Salonen 2013, 6, 21.) Toiminnallisen opinnäytetyön raportissa on tärkeää käydä läpi keinoja, joilla konkreettinen tuotos on tehty (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy tuloksena tuotos, joka sisältää esimerkiksi oppaan uuden tiedon lisäksi. Valmis tuotos esitetään ja levitetään varhaiskasvatuksen työkentälle. (Salonen 2013, 18–25.) Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön, sillä opinnäytetyömme tuotoksena syntyi opas. Esimerkiksi oppaiden kohdalla on tärkeää huomioida lähdekritiikki (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53). Oppaan tekijä pohtii, mistä saa tiedot oppaaseen. Tiedot voi tulla esimerkiksi kirjallisuuden, internetin, tutkimusten tai lakien kautta. Kun sisältöä ja sen hankintamenetelmää pohtii, tekijän tulee pohtia omia resursseja, kuten henkisiä, taloudellisia ja ajallisia resursseja sekä tekijän tulee myös tiedostaa oma osaamisensa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53–56.) Opas suunniteltiin varhaiskasvattajille käytännön työn avuksi ja se on kohdennettu juuri heille, jotta se palvelisi heidän tarpeitaan parhaiten. Oppaaseen oli kerätty tietoa luotettavista lähteistä ja tietoja on käytetty niin, että varhaiskasvattajien on mahdollista saada oppaasta konkreettinen tuki työhön.

7.2 Tiedonhankintamenetelmät

Kehittämistoiminnassa edellytetään ihmisten vuorovaikutusta ja osallistumista aktiivisesti. Osallistuminen pohjautuu dialogiin, jonka kautta osapuolet voivat käsitellä kehittämistoiminnan tavoitteita ja toimintatapoja. Työntekijöiden osallistumisesta hyödytään kehittämistoiminnassa, sillä sen kautta saadaan yhteistyökumppanit sitoutumaan kehittämisprosessiin. (Toikko & Rantanen 2009, 89–90.) Opinnäytetyössämme tiedonhankintamenetelminä oli sähköpostihaastattelut toimeksiantajan yhteyshenkilön (liite 1) sekä seksuaalikasvattajan (liite 2) kanssa. Näiden haastatteluiden lisäksi osallistimme päiväkodin työntekijöitä teemapapereilla (liite 3), jotka olivat päiväkodin yhteisessä tilassa ja työntekijät saivat vapaaehtoisesti vastata näihin.

Sähköpostihaastattelu on yksi tapa aineistonkeruussa. Sähköpostihaastattelussa tutkija lähettää haastateltavalle teemakysymyksen sähköpostitse. Teemakysymykseen vastatessa tutkija esittää kyseisen vastauksen pohjalta tarkentavia kysymyksiä, tällä tavoin käymme yksitellen teemoja läpi. Sähköpostihaastattelu on ei-reaaliaikainen laadullisen aineiston keruumenetelmä. Teemahaastattelurunkopohja toimii sähköpostihaastattelun runkona. Sähköpostihaastattelulla jäljitellään perinteistä teemahaastattelua. Teemahaastatteluun on monia eri tapoja, kuten ryhmä- tai yksilöhaastattelut. Yksilöhaastattelussa on yksi haastateltava. Teemahaastattelussa teemat ovat laaja-alaisia keskustelunaiheita. Teemahaastattelussa haastateltavan kanssa keskustellaan aiheesta ja tarkentavia kysymyksiä syntyy saaduista vastauksia. (Kananen 2015, 148–149, 186–187.)

Sähköpostihaastattelussa tulee olla molemminpuolista vuorovaikutusta, joka toteutuu pidempiaikaisena sähköpostikierroksena. Haastattelu etenee vaiheittain. Ensimmäisenä on valmisteluvaihe, jossa tulee niin haastattelijan kuin haastateltavan varmistaa hallitsevansa sähköpostitekniikka. Tämän jälkeen avaus, jossa lähetetään avaussähköpostiviesti haastateltavalle. Siinä tulee kertoa itsestä ja organisaatiosta, tutkimuksen tarkoitus, toimintatapa ja tietojen tärkeys. Tämän jälkeen tapahtuu itse haastattelu. Haastattelussa lähetetään yksi teema kerrallaan haastateltavalle. Tässä haastattelijan tulee kannustaa vastaajaa sekä lähettää nopeita vastausviestejä. Haastattelijan tehtävään kuuluu myös tehdä jatkokysymyksiä. Kun haastattelu on suoritettu, on istunnon lopetus, jossa haastateltavalle kerrotaan, että istunto on loppunut. Tärkeää on kysyä haastateltavalta, onko hänellä lisättävää tai tuleeko vielä jotain mieleen. Jatkotoimia tehdään, jos lisäkysymyksiä ilmenee. Viimeiseksi tulee kiittää haastateltavaa ja hänelle lähetetään hyväksyttäväksi tulkinta haastattelusta. (Kananen 2015, 148–149, 187.) Valitsimme tiedonkeruuksi yksilöhaastattelun, jonka toteutimme sähköpostihaastatteluna. Sähköpostihaastattelun valitsimme koronatilanteen takia sekä sähköpostihaastattelussa saimme vastaukset suoraan tekstinä, minkä avulla vastauksiin oli helppo palata prosessin aikana.

Asiantuntijahaastatteluja voidaan käyttää tukemaan opinnäytetyöaineistoa. Opinnäytetyössä asiantuntijahaastatteluja voi käyttää niin, että asiantuntija esiintyy joko anonyyminä oman alansa edustajana tai omalla nimellään. Haastateltavan

tulee tietää, julkistetaanko hänen nimensä opinnäytetyöprosessissa. Asiavirheiden välttämiseksi haastattelu tulee lähettää haastateltavalle tarkistettavaksi etukäteen. (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002, 48–49.) Halusimme opinnäytetyöhön seksuaalikasvattajan näkökulman, koska meistä kumpikaan ei ole seksuaalikasvattaja, vaikka seksuaalikasvatusta tehdään. Tämän takia otimme yhteyttä Kasvukarusellin Saara Sahlstéiniin, joka lähti mielellään mukaan opinnäytetyöprosessiimme. Kasvukaruselli on joensuulainen yritys, joka tarjoaa seksuaali- ja turvataitokasvatusta (Kasvukaruselli 2019).

Dokumenteilla tarkoitetaan tekstejä, joiden avulla haetaan ideoita tutkimukseen (Kananen 2015, 81). Dokumentit voivat olla erilaisia kirjallisia tuotoksia, jotka liittyvät ilmiöön, jota tutkitaan (Kananen 2015, 81). Opinnäytetyössämme osallistimme päiväkodin työntekijöitä lähettämällä sähköisesti toimeksiantopäiväkotiin teemapaperit. Teemapaperit tulostettiin yksi teema omalla paperillaan työntekijöiden yhteistilaan yhteyshenkilön toimesta. Nämä teemapaperit olivat kuukauden ajan heillä, minkä jälkeen heidän vastauksensa lähetettiin meille sähköisenä. Teemapapereissa oli kolme aihetta: turva- ja tunnetaidot ja myönteinen minäkuva. Tämän avulla annoimme työntekijöille mahdollisuuden osallistua opinnäytetyöhömmä ja sen tuotoksen eli oppaan sisältöön. Valitsimme teemapaperit, sillä toimeksiantopäiväkodin yhteyshenkilö kertoi, ettei päiväkodin työntekijöiden resurssit välttämättä riitä antamaan haastatteluita. Halusimme kuitenkin osallistaa työntekijöitä, jotta saisimme oppaasta juuri heitä palvelevan kokonaisuuden. Toitimme tämän vaiheen myös sähköisesti huomioiden koronatilanne ja tällä tavoin vältettiin kohtaamisia.

Oppimispäiväkirjasta voidaan puhua myös opinnäytetyöpäiväkirjana. Tällä tarkoitetaan henkilökohtaista dokumentointivälinettä, joka voi olla joko sanallinen tai kuvallinen. Oppimispäiväkirja on tekijän eräänlainen muisti. Opinnäytetyöprosessi on laaja kokonaisuus, jonka takia on tärkeää kirjoittaa oppimispäiväkirjaa, jotta voit muistaa myös prosessin alkuvaiheista asioita, kuten tekemiä ratkaisuja. On tärkeää valita itselle sopivin tapa, jolla pitää oppimispäiväkirjaa. Oppimispäiväkirjaan on tärkeää kirjata kaikki ideat sekä pohdinnat liittyen opinnäytetyön prosessiin. Oppimispäiväkirjaan olisi hyvä myös kirjata kaikki kirjallisuus ja artikkelit, joita on löytänyt liittyen opinnäytetyön prosessiin. Materiaalit ovat tärkeää kirjata

ylös, jotta niihin on helppo palata ja esimerkiksi tarkistaa viitteet. Tämän avulla kokoa jo tulevaa lähdeluettelo. Oppimispäiväkirjaa tulee kirjoittaa järjestelmällisesti. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–20.) Oppimispäiväkirjan sisältöinä ovat muun muassa pohdinnat, toteutusvaihtoehdot, tavoitteet ja ohjauskeskusteluiden virikkeet (Airaksinen 2009, 12). Opinnäytetyömme prosessin aikana olemme kirjoittaneet tunteitamme ja pohdintojamme oppimispäiväkirjaan. Olemme myös koonneet jo aiheen valinnasta lähtien mielestämme tärkeitä ja hyödyllisiä linkkejä sekä kirjallisuutta, joita pystyimme hyödyntämään opinnäytetyötä tehdessämme. Opinnäytetyön lukupiireistä kirjoitimme tarkat muistiinpanot ylös, jotta niihin oli helppo palata myöhemmin.

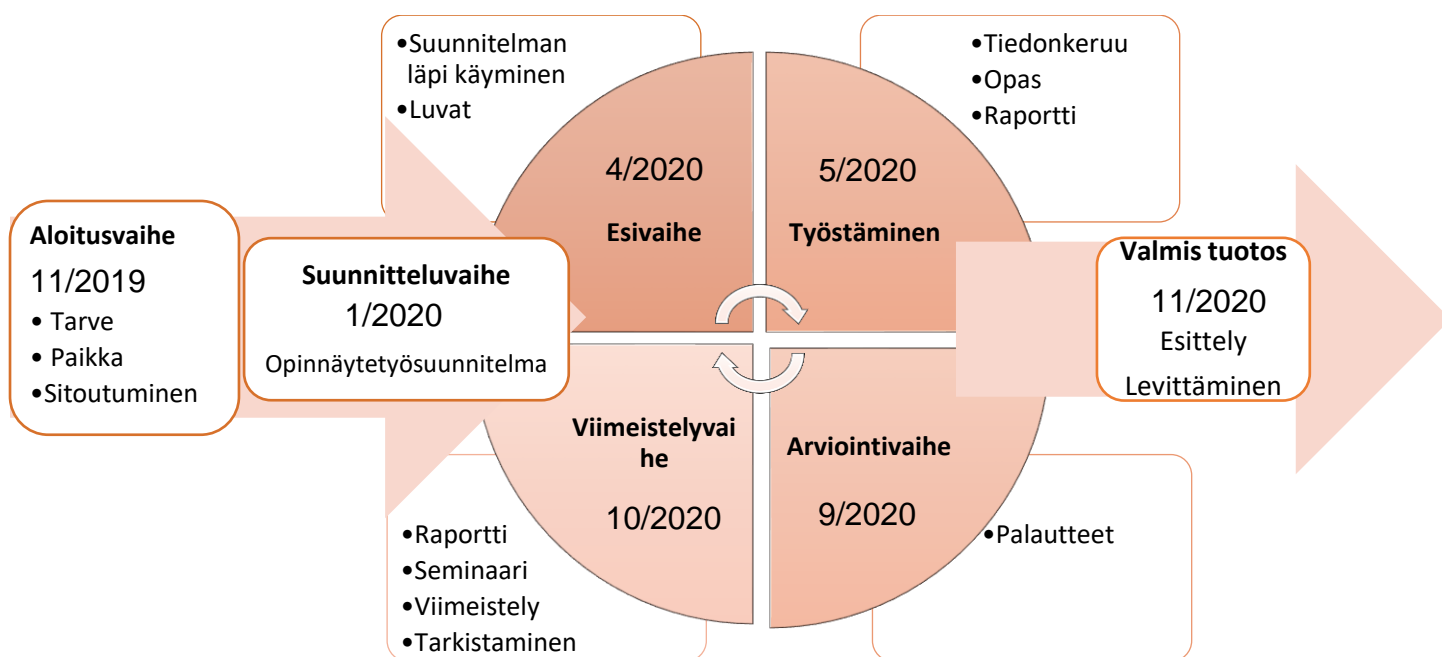
Itsearviointia tehdessä tulee myös reflektoida. Opiskelija saattaa tarvita ohjausta, tukea ja välineitä, jotta hän voi kehittyä itsearvioinnissa. Mikäli opiskelija hallitsee tämän taidon, hän kykenee ohjaamaan omaa palaute- ja arviointiprosessia sekä opiskelijalla on mahdollisuus kehittyä asiantuntijuudessa. Asiantuntijuuteen kuuluvat itsearviointitaidot. Itsearviointi on myös yksi oppimis- ja opiskelumenetelmä, jonka äärelle tulee pysähtyä. Reflektiota ja itsearviointia voi tehdä erilaisten käytäntöjen ja työkalujen avulla. Reflektion avulla voidaan kehittää omaa työtä vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa tarkastellaan alkutilanne, jonka jälkeen lisätään ja jäsennetään tietoa, joka liittyy aiheeseen. Viimeisessä vaiheessa on tilanteen arviointi. (Raatikainen, Rahikka, Saarnio & Vepsä 2019, 49–50.) Teimme opinnäytetyötä parina ja näin pystyimme käydä reflektiota molemminpuolisesti. Opinnäytetyöprosessin aikana oli tärkeää reflektoida parin kanssa tilannetta eri vaiheissa. Itsereflektiota tapahtui koko opinnäytetyön prosessin aikana.

8 Opinnäytetyön prosessi

8.1 Konstruktivistinen malli

Konstruktivistiseen malliin kuuluu kehittämishankkeen huolellinen suunnittelu, vaiheet, toiminnassa oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote sekä monipuolinen menetelmäosaaminen (Salonen 2013, 16). Vahva reflektio sekä ihmisten tekijöiden huomioonotto liittyvät konstruktivistiseen työskentelyyn. Tämä tarkoittaa pysähtymistä, arviointia, suuntautumista eteenpäin sekä keskustelua. Kehittämistoimintaan liittyy moniäänisyys, näkökulmien esille tuominen sekä jaetaan asiantuntijuutta. Konstruktivistinen työskentely voidaan jakaa seitsemään eri vaiheeseen. Kahdessa ensimmäisessä vaiheessa pohditaan tarvetta, perustellaan sekä tuodaan ideat julki, siinä päätetään esimerkiksi mukana olevista toimijoista, menetelmistä, materiaaleista, dokumentoinnista, tarpeesta, paikasta sekä toimijoiden sitoutumisesta. Sitten on suunnitteluvaihe, jossa suunnitellaan edellä mainittuja asioita. Tämän jälkeen arvioidaan toteutusta, havainnoidaan, suunnataan toteutus tarvittaessa uudelleen. Näistä syntyy tuotos. Viimeisenä esitellään ja julkaistaan tehty tuotos. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 54.)

Opinnäytetyömme eteni konstruktivistisen mallin (kuvio 1) mukaan, koska koimme sen palvelevan opinnäytetyötämme parhaiten. Jokaisessa vaiheessa arvioimme prosessiamme. Tarvitsimme opinnäytetyöllemme toimeksiantajan ja meidän tuli tehdä yhteistyötä toimeksiantajapäiväkodin yhteyshenkilön kanssa, sillä opinnäytetyömme tuotoksena syntyi opas kehotunnekasvatuksesta toimeksiantajapäiväkodin henkilöstölle. Halusimme luoda juuri heitä palvelevan oppaan, johon tarvittiin yhteistyötä. Teimme myös toimeksiantajapäiväkodin kanssa väliarviointia liittyen tekemäämme oppaaseen, jotta meillä oli mahdollisuus muokata opasta tarvittaessa vielä ennen lopullisen oppaan viemistä työkentälle.

Kuvio 1. Salosen (2013, 20) konstruktivistista mallia mukaillen.

8.2 Aloitus-, suunnittelu- ja esivaihe

Aloitusvaiheessa on ilmaistu kehittämistehtävä. Aloitus- ja suunnitteluvaiheissa ei pysty suunnittelemaan työskentelyn asioita tarkasti, koska ei voida etukäteen kertoa, mikä onnistuu ja mikä ei, tärkeää on työskentelyn huolellinen suunnittelu. Suunnitteluvaiheessa tehdään opinnäytetyösuunnitelma, jossa kuvataan tiedonhankintamenetelmät, ympäristö, tavoitteet ja toimijat. (Salonen 2013, 15–19.) Prosessin alkuvaiheessa on myös tärkeää paneutua siihen, mitä aiheesta on tehty ennen tätä. Tekijöillä on oltava ajankohtaiset tiedot aiheesta. Aineistoa tulee tarkistella, karsia, järjestellä sekä hioa. (Vilka & Airaksinen 2003, 68–69.) Marraskuussa 2019 aloitimme opinnäytetyöprosessin pohtimalla meitä kiinnostavia aiheita, josta tehdä opinnäytetyö. Lisäksi hankimme päiväkodin mukaan toimeksiantajaksi, jonne ehdotimme seksuaalikasvatusta. Asiasta keskusteltaessa tuli ilmi, että työntekijöillä ei ole koulutusta aiheesta, minkä takia opas palvelisi työntekijöitä.

Tammikuussa 2020 aloimme tehdä opinnäytetyösuunnitelmaa. Opinnäytetyösuunnitelmaa varten aloimme käydä läpi keskeisiä käsitteitä liittyen seksuaalikasvatukseen. Aihetta tutkiessamme päätimme käyttää termiä kehotunnekasvatus

seksuaalikasvatuksen sijasta, sillä kehotunnekasvatus on sanana neutraalimpi. Kehotunnekasvatus termi teki työstämme mielestämme helposti lähestyttäväm-
män. Myös toimeksiantajapäiväkodin yhteyshenkilö totesi seksuaalikasvatuksen sanana olevan paljon ajatuksia herättävä. Opinnäytetyösuunnitelmassa oli teo-
reettinen viitekehys, aiemmat tutkimukset, opinnäytetyön tarkoitus ja menetel-
mälliset valinnat sekä aikataulut ja luotettavuus. Suunnitelmaa muokattiin pa-
rina, jotta opinnäytetyön prosessi etenisi sujuvasti hyvän suunnittelun avulla. Suunnitelman mukaan opinnäytetyöprosessissa mukana olivat toimeksiantajan yhteyshenkilö, toimeksiantopäiväkodin henkilöstö sekä seksuaalikasvattaja Kas-
vukarusellista.

Suunnitteluvaiheen jälkeen on esivaihe, jossa opinnäytetyöntekijät siirtyvät niin sanotusti kentälle, jossa opinnäytetyön ja tuotoksen työskentely toteutuu. Tämä tapahtuu nopealla aikataululla heti, kun opinnäytetyösuunnitelma on hyväksytty. Esivaihe on lyhyt vaihe, jonka aikana käydään suunnitelmaa läpi toimeksiantajan kanssa sekä suunnitellaan työskentelystä, jonka mukaan lähdetään työstämään opinnäytetyötä. (Salonen 2013, 17.) Opinnäytetyösuunnitelmamme oli huhti-
kuussa hyväksytty. Konkreettisesti emme siirtyneet kentälle, vaan olimme toi-
meksiantajapäiväkodin yhteyshenkilön kanssa yhteydessä sähköpostitse ko-
ronatilanteen vuoksi. Kävimme läpi suunnitelman ja saimme palautetta suunni-
telmasta myös toimeksiantajan puolelta. Kun suunnitelma oli hyväksytty, kirjoi-
timme toimeksiantosopimukset toimeksiantajan kanssa sekä hankimme tutki-
musluvut kaupungilta.

8.3 Työstövaihe

Työstövaiheessa opinnäytetyön tekijät työskentelevät kohti sovittua tuotosta ja tavoitetta. Tämä on vaiheena kaikkein vaikein, koska siinä realisoituvat opinnäy-
tetyön osatekijät eli toimijat, materiaalit, aineistot ja tiedonhankintamenetelmät. Ammatillisen oppimisen kannalta tämä vaihe on tärkeä, joskin raskas. Työstövai-
heessa korostuu vastuullisuus, suunnitelmallisuus, itsensä kehittäminen ja epä-

varmuuden sieto ja tämän takia ohjaus sekä palaute ovat oleellisia työn onnistumisen näkökulmasta. Työstövaiheessa tärkeässä roolissa on saatu ohjaus, palaute ja vertaistuki. (Salonen 2013, 18.)

Toukokuussa aloitimme yhteistyön seksuaalikasvattajan kanssa sähköpostihaastatteluin. Ennen haastattelun aloittamista, pyysimme haastattelua varten suostumuslomakkeen kirjallisena. Sähköpostihaastattelu oli aikaa vievää ja hänen kanssaan saimme haastattelun päätökseen neljän kuukauden kuluttua aloittamisesta. Ensimmäisenä teemana oli varhaiskasvatusikäisten kehotunnekasvatus; mitä siihen liittyy ja mitä taitoja kasvattajalta vaaditaan. Seksuaalikasvattaja avasi termiä kehotunne, lasten oikeutta tutustua omaan kehoonsa sekä kertoi, että asioista tulisi puhua niiden oikeilla nimillä sekä normaalisti. Hänen mukaansa kasvattajan tulisi olla perehtynyt aiheeseen, jotta hänellä on tieto omasta vaikutuksestaan tehdessään kehotunnekasvatusta. Lähetimme vastausviestinä pohdintojamme aiheesta, pohdimme muun muassa aiheesta tiedon lisäämisen tärkeyttä. Toisena teemana oli toiminnalliset menetelmät kehotunnekasvatuksessa. Seksuaalikasvattajalta saimme tässä kohtaa paljon tärkeitä, meille uusia konkreettisia harjoituksia. Saimme vastausten pohjalta myös konkreettisia vinkkejä varhaiskasvattajille aiheesta, joiden avulla varhaiskasvattajien on helpompi esimerkiksi nostaa asioita keskusteluihin lasten kanssa. Viimeisenä teemana oli opinnäytetyömme tuotos eli opas ja sen sisältö. Vastauksessa tuli ilmi konkreettiset vinkit sekä harjoitukset.

Päiväkodin yhteyshenkilön haastattelun aloittaminen ja teemapapereiden avulla tiedon kerääminen viivästyi alkuperäisestä aikataulusuunnitelmasta, sillä jouduimme odottamaan tutkimuslupia odotettua kauemmin. Toimeksiantopäiväkodin kanssa yhteistyö alkoi kesä-heinäkuussa. Kesäkuussa 2020 toimitimme teemapaperit sähköisesti päiväkodin henkilöstölle. Teemapaperit saimme takaisin skannattuna sähköpostina heinäkuussa.

Teemapapereissa oli teemat; turvataidot, tunnetaidot ja myönteinen minäkuva. Jokaisen teeman alla oli samat kysymykset liittyen siihen, kuinka kyseistä teemaa opetellaan päiväkodissa sekä papereissa pyydettiin myös toiveita oppaaseen jo-

kaisesta teemasta. Työntekijät kertoivat turvataitoja opeteltavan heidän päiväkodissa tutustumisilla, ryhmäytymisillä, pelisääntöjen läpikäymisellä, käymällä läpi lasten omia rajoja, omaa tilaa, yksityisyyttä, omia sääntöjä sekä liikennesäännöillä. Tunnetaitoja työntekijät kertoivat opettavansa tunteiden, kiukkuasioiden sekä sosiaalisten taitojen kautta. Myönteistä minäkuva he opettivat välittömän positiivisen palautteen ja positiivisen pedagogiikan kautta. Oppaaseen he toivoivat ryhmäytymistä ja draamatehtäviä.

Heinäkuussa aloitimme myös sähköpostihaastattelun toimeksiantopäiväkodin yhteyshenkilön kanssa, mikä saatiin päätökseen kuukauden kuluttua haastattelun aloituksesta. Haastattelu aloitettiin turvataito –teemalla ja esitimme kaksi kysymystä kyseiseen teemaan liittyen. Ensimmäisenä kysyimme, kuinka turvataitoja opetellaan toimeksiantopäiväkodissa sekä yhteyshenkilön toiveita oppaan sisältöön turvataitojen opettelusta. Yhteyshenkilö pyysi tarkennusta turvataitokäsitteestä, joten avasimme hänelle, mitä tarkoitimme turvataidoilla. Tämän perusteella saimme häneltä vastauksen, jossa hän kertoi turvataitojen olevan käsitteenä uusi. Heidän päiväkodissa turvataitoja opetettiin kiusaamistilanteissa, jossa painotettiin asiaa kiusaajan eli tekijän näkökulmasta. Yhteyshenkilö toivoi oppaaseen termin määrittelyä, perustelua sekä konkreettisia vinkkejä tuokioihin. Pyysimme yhteyshenkilöltä tarkennusta liittyen siihen, mitä hän tarkoitti tekijän näkökulmalla. Saimme vastauksen, jossa hän kertoi, että kiusaamiseen puututaan, asiasta keskustellaan ja uhrin näkökulma jää vähemmälle.

Turvataitojen käsittelyn jälkeen siirryimme tunnetaito –teemaan, joka käsitteli samat kysymykset kuin turvataito –teeman alla. Yhteyshenkilö avasi positiivista pedagogiikkaa sekä kertoi tunnetaitoja opeteltavan joka hetki. Haasteiksi tunnetaitojen opettelusta hän kertoi lasten kulttuuristen taustojen sekä lasten äidinkielen. Toiveita oppaan sisältöön tuli käsitteen avaus sekä konkreettiset vinkit tuokiolle. Esitimme jatkokysymyksen liittyen lasten äidinkieleen ja halusimme tietää, oliko päiväkodilla käytössä esimerkiksi tukikuvia tai muita menetelmiä kommunikoinnin tukena. Tukikuvia oli käytössä, mutta niiden käyttämisessä ilmeni vaihtelevuutta.

Viimeinen teema oli myönteinen minäkuva ja samat alakysymykset kuin edellisissä teemoissa. Myönteistä minäkuva opeteltiin päiväkodissa kehujen kautta

eli kun lasta kehutaan, saa hän positiivisia tunteita. Tähän liittyi myös positiivinen pedagogiikka. Haasteina tässä oli esimerkiksi ylivilkas lapsi, jonka toimintaan puututaan enemmän kuin positiivisen palautteen antamiseen. Oppaaseen hän toivoi aiheen ”herättelyä” varhaiskasvattajille. Jatkokysymyksenä esitimme ajatuksia liittyen lasten vaatteiden kommentointiin sekä esimerkiksi ylivilkkaan lapsen toiminnan kommentoimiseen muiden lasten kuullen. Yhteyshenkilö kertoi hänen mielestään olevan ok kehua sellaisen lapsen vaatteita, joka usein jää hieman taka-alalle.

Elokuussa aloitimme opinnäytetyön tuotoksen eli oppaan tekemisen. Meille oli tullut selkeä ajatus, kuinka rakentaa opas. Opasta tehdessämme otimme päiväkodin henkilöstön, yhteyshenkilön sekä seksuaalikasvattajan toiveet ja ajatukset huomioon, jotta saimme oppaasta toimeksiantajaa palvelevan kokonaisuuden. Toimeksiantajan yhteyshenkilö kertoi, ettei useilla päiväkodin työntekijöillä ole koulutusta liittyen kehotunnekasvatukseen, joten halusimme koota oppaaseen perustietoja käsitteistä, jotta varhaiskasvattajien tieto kehotunnekasvatuksesta selkiintyisi. Näillä ohjeilla ja suunnitelmalla aloimme koota opasta käsite käsitteeltä. Teoriatiedon olimme keränneet jo valmiiksi ennen oppaan tekemisen aloittamista. Käytimme oppaan sisällössä jo kerättyä teoriatietoa sekä aiemmin mainittuja teemapapereita ja haastatteluita. Oppaan teko oli nopea, mutta työläs prosessi. Opas oli valmis syyskuussa 2020. Oppaan ollessa valmis siirryimme arviointivaiheeseen, jossa pyydettiin palautetta valmiista tuotoksesta.

8.4 Arviointi- ja viimeistelyvaihe

Arviointivaiheessa arvioidaan tuotosta, joka mahdollisesti palautetaan työstövaiheeseen, jossa tuotosta voidaan vielä muokata. Arviointivaihe on usein lyhyt sekä se voi olla myös kertaluontoinen. Tuotoksen ollessa hyvä, viedään se suoraan viimeistelyvaiheeseen. Arviointia tapahtuu kuitenkin koko prosessin aikana, ei vain arviointivaiheessa. (Salonen 2013, 18.)

Kyselylomakkeen suunnittelussa tutkijan tulee tietää, mihin kysymyksiin etsitään vastauksia (Heikkilä 2004, Vilkkä 2015, 105). Kyselylomakkeessa voi olla monivalintakysymyksiä tai avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymyksellä tarkoitetaan, että kysymysmuoto on vakioitu ja vastausvaihtoehdot ovat asetettu valmiiksi. Avoimilla kysymyksillä saadaan spontaaneja perusteluja. (Vilkkä 2015, 106.)

Lähetimme oppaan toimeksiantopäiväkodin yhteyshenkilölle sähköpostitse, joka oli tyytyväinen oppaaseen. Koronatilanteen takia emme käyneet toimeksiantopäiväkodissa, jotta vältimme kanssakäymisiä. Lähetimme oppaan valmistuttua päiväkodin yhteyshenkilölle oppaan ja palautelomakkeen (liite 4) sähköisenä, mitkä hän lähetti työntekijöille meidän laatiman saatekirjeen mukana. Päiväkodin työntekijöiltä emme saaneet palautetta. Toimeksiantopäiväkodin lisäksi lähetimme oppaan kommentoitavaksi seksuaalikasvattajalle, ketä haastattelimme. Seksuaalikasvattajalta saimme palautetta, jonka pohjalta muokkasimme oppaan kieli-
asua.

Viimeistelyvaiheeseen siirryttiin, kun toimeksiantopäiväkodin yhteyshenkilö oli tyytyväinen tekemäämme tuotokseen. Viimeistelyvaiheessa opiskelijat viimeistelevät opinnäytetyön raportin sekä syntyneen tuotoksen. Tämä vaihe voi kestää kauan ja sen vaativuus on usein opiskelijoille yllätys. Tämä vaihe on vaativa, koska opiskelijat tässä vaiheessa viimeistelevät niin syntyneen tuotoksen kuin loppuraportin. Nämä edellä mainitut asiat muodostavat toiminnallisen opinnäytetyön. Viimeistelyvaiheessa loppuraportin tekee opiskelijat, mutta tuotoksessa mukana voi olla muita toimijoita, vaikka vastuu on opiskelijoilla. Muita sitoutuneita henkilöitä voi olla esimerkiksi henkilöt, keille tuotos esitellään. (Salonen 2013, 18.) Loppuraporttia aloimme tehdä oppaan valmistuttua syyskuussa. Opinnäytetyön raporttia kävimme läpi parina ja muokkasimme kappalejakoja sekä tekstin sisältöä. Tällä tavoin saimme tehtyä raportista yhteneväisen ja selkeän. Lisäksi kirjoitimme opinnäytetyön raporttiin kuuluvat pohdinnat, kuten johtopäätökset, oppimiskokemukset ja opinnäytetyön jatkokehitykset.

9 Tuotoksen kuvaus ja arviointi

Valmiin oppaan nimeksi muotoutui ”Omasta kehosta rakas”, joka oli 17-sivuinen tietopaketti varhaiskasvattajille. Oppaassa oli kansisivu, sisällysluettelo ja lukijalle sivu, jossa kerrottiin oppaan olevan opinnäytetyömme tuotos. Oppaaseen koottiin ensin tietoa lapsen kehotunnekasvatuksesta yleisesti ja oikeudesta sen saamiseen varhaiskasvatusikäisenä. Tämän jälkeen oppaassa käytiin läpi, mitä ovat tunnetaidot, turvataidot ja lapsen myönteinen minäkuva. Kutakin aihetta käsiteltiin parin sivun verran tasapuolisesti. Jokainen aihe sisälsi viitekehyksen mukaista tietoa aiheesta sekä esiin nostettiin hyviä arjen vinkkejä varhaiskasvattajille, esimerkiksi lapsen seksuaalisen kaltoinkohtelun epäilykseen liittyen, mitä voivat olla kaltoinkohtelun oirekuvia ja kolmen kohdan sääntö. Nämä vinkit nostettiin teemavärilliseen laatikkoon, mikä loi oppaasta helppolukuisemman, kun se jakoi tekstiä kappaleisiin.

Oppaan lopussa oli toiminnallisia harjoituksia varhaiskasvatuksen toimintatuokioita varten, mitä voi hyödyntää helposti myös ilman suunnittelua. Ennen harjoitteita oli pieni teksti, jossa esimerkiksi kehoitetaan käyttämään kuvia puheen tueksi. Toiminnalliset harjoitukset olivat muun muassa liikunnallisia ja kuvallisia. Esimerkiksi pää-olkapää-peppu-laululeikki, tasapainopeli pareittain ja nukkedraama olivat oppaan toiminnallisissa harjoituksissa. Toiminnallisten harjoitusten jälkeen oppaassa oli loppusanat ja lähteet, joita oppaassa käytettiin.

Teimme oppaasta mahdollisimman selkeän ja konkreettisen avun työn tueksi, jotta työntekijät voisivat käyttää opasta matalallakin kynnyksellä varhaiskasvatuksen arjessa. Oppaassa oli teemavärit, keltainen ja vaaleanpunainen, mitkä kulkevat koko oppaan läpi. Oppaassa oli teemavärien mukaisia ympyröitä ja laatikoita, mitkä sisälsivät varhaiskasvattajille kuuluvia vinkkejä ja oivalluksia liittyen aiheeseen, jota käsiteltiin. Lisäksi oppaaseen oli lisätty muutamia kuvia elävöittämään oppaan ulkoasua.

Oppaasta pyydettiin palautetta toimeksiantajan yhteyshenkilöltä ja muilta työntekijöiltä sekä seksuaalikasvattajalta. Lähetimme työntekijöille palautelomakkeet

sähköisesti. Palautelomakkeissa kysyimme opittuja asioita kehotunnekasvatuksesta sekä todennäköisyyttä ottaa oppaan sisällön asioita käyttöön työssä. Kysymykset olivat muotoiltu niin, että ensin oli monivalintakysymys, jonka jälkeen avoin kysymys. Viimeisenä oli vapaa kommenttiosio, jos työntekijöillä heräsi jokin muuta sanottavaa. Työntekijöille lähetettyjä palautelomakkeita emme saaneet täytettyinä takaisin. Toimeksiantajan yhteyshenkilö oli tyytyväinen oppaaseen. Seksuaalikasvattajalta pyydettiin myös palautetta sähköisesti. Seksuaalikasvattaja antoi palautetta kieliasuun liittyen. Hänen kommenttinsa perusteella muokkasimme oppaan kieliasua, kuten sana- ja lausejärjestyksiä. Hän kertoi kokevansa tekstin luettavuuden ja muotoilun tärkeäksi. Myös sanavalinnoilla voi olla suuria eroja tämän kaltaisissa aiheissa, joten oli tärkeää tarkastella vielä käyttämämme sanat ja ilmaisut. Seksuaalikasvattaja pohti uimapukusäännön käyttöä, mutta me päätimme pitää sen, jotta oppaasta tulisi näköisemme sekä koimme uimapukusäännöllä olevan tärkeä sanoma. Pyrimme myös tiivistämään teoria-osuuksia oppaassa, jotta kokonaisuus olisi helposti luettava.

Valmiin oppaan tulostimme A4-paperille ja laminoimme. Laminoinnin avulla opas on kestävämpi. Tulostimme oppaasta muutaman paperiversion, jotka lähetimme toimeksiantajallemme.

10 Pohdinta

10.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksenamme oli kehittää kehotunnekasvatusta. Tavoitteenamme oli lisätä varhaiskasvattajien ymmärrystä lasten kehotunnekasvatuksesta. Opinnäytetyömme tuotoksena loimme oppaan päiväkodin varhaiskasvattajille työn tueksi. Varhaiskasvatuslain (2018/540) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen ikätason mukaista kehitystä, kasvua ja terveyttä sekä varmistaa turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Lisäksi varhaiskasvatuksen tulee antaa lapsille yhdenvertaista varhaiskasvatusta. Lastensuojelulain

(2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja turvalliseen kasvuympäristöön. Väestöliitto suosittelee kuntien sisällyttävän kehotunnekasvatuksen omiin varhaiskasvatussuunnitelmiin (Väestöliitto 2020b). Väestöliiton lanseeraama kehotunnekasvatus ei vielä ole määritelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Opinnäytetyötä tehdessämme kirjallisuutta kehotunnekasvatuksen termillä oli huomattavan vähän ja tämän takia termi seksuaalikasvatus näkyi myös opinnäytetyön tekstissä. Opinnäytetyömme avulla halusimme tuoda kehotunnekasvatusta näkyviin varhaiskasvatuskentälle.

Seksuaalikasvatukseen kuuluu paljon, mutta se ei ole esimerkiksi aikuisten tietojen pakkosyöttöä lapsille eikä seksuaalikasvatuksen tule loukata ketään tai mitään. Se on kasvatusta, jota ei voi jättää esimerkiksi median tai koulun varaan, vaan sitä on kaikkien kasvattajien tehtävä. (Cacciatore 2007, 48.) Kehotunnekasvatus tähtää myönteiseen kehonkuvaan ja kehontunnekasvatus on neutraalimpi sana kuin seksuaalikasvatus. Kehotunnekasvatuksen tarkoituksena on myönteisen kehonkuvan vahvistaminen, tunteiden tunnistaminen ja toisten kehon kunnioittaminen. Kehotunnekasvatuksella autetaan lasta tunnistamaan tunteitaan ja tuntemaan omaa kehoaan. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016a, 84–85.) Tunne- ja turvataidoilla lapsille opetetaan luottamaan omaan tunteeseen. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta nimetä tunteitaan ja huomaamaan, mikä on hyvä ja mikä huono tunne. ”Omasta kehosta rakas” -opas korostaa hyvin, miten tärkeää on saada lapsi luottamaan omaan tunteeseen. Oma mieli voi muuttua nopeasti esimerkiksi leikkiessä ja tämän tulee olla hyväksyttyä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden olisi hyvä tietää, miten tärkeää kehotunnekasvatus on lapsena. Varhaiskasvatuskäytännön vie oppimansa asiat koulumaailmaan, missä kehittää taitojaan lisää.

Ruohomäen ja Ruohosen aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat kokeneet seksuaalisuuteen liittyvissä väittämässä osaamisensa heikoksi (Ruohomäki & Ruohonen 2019). Koposen tutkimuksessa varhaiskasvattajat ovat tutkimusten mukaan kokeneet hankalampana asiana käsitellä kohdata seksuaalisuuden kuin esimerkiksi monikulttuurisuuden. (Koponen 2014, 68–70.) Väestöliiton tutkimuksessa ilmenee, että varhaiskasvatuksessa tulee päivittäin tilanteita koskien lasten seksuaalisuutta, mutta ammattilaisilla ei ole

yhteisesti sovittuja malleja, joilla aiheita käsitellä. (Väestöliitto 2020c.) Opinnäytetyömme avulla halusimme tuoda aiheita tietoisuuteen, jotta varhaiskasvattajat uskaltaisivat toteuttaa kehotunnekasvatusta tietoisesti ja rohkeasti. Tutkimuksissa varhaiskasvattajien tietämys lapsen kehotunnekasvatuksesta on heikkoa ja yhteisiä menetelmiä ei ole. Tämän takia on tärkeää, että jokaisessa päiväkodissa toteutetaan kehotunnekasvatusta, koska se kuuluu lapsen oikeuksiin. Oppaamme avulla päiväkodin varhaiskasvattajat saavat käyttöönsä yhteisen menetelmän.

Mikäli herää epäily lapsen seksuaalisesta kaltoinkohtelusta, tulee se selvittää viipymättä. Varhaiskasvattajilla on ilmoitusvelvollisuus ilmoittaa epäilystä kunnan sosiaalihuoltoon. Näin sosiaalihuolto pääsee puuttumaan tilanteeseen mahdollisimman nopeasti kartoittamalla lastensuojelutarvetta. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Varhaiskasvattajilla on velvollisuus ilmoittaa epäilyistä myös poliisille. Näin ollen poliisi pääsee haastattelemaan lasta ja tilanteeseen liittyneitä osapuolia (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 90). Oppaassa kerroimme myös edellä mainitusta ilmoitusvelvollisuudesta, sillä jokaisen tulisi muistaa oma ilmoitusvelvollisuus. Tilanteisiin pitäisi päästä puuttumaan mahdollisimman nopealla aikataululla, jotta mahdolliset tilanteet saataisiin katkaistua. Aikuisella on velvollisuus huolehtia lapsesta ja puuttua tilanteisiin, joita huomaa tai havaitsee. On tärkeää ilmoittaa asioista eteenpäin sosiaalihuollolle sekä poliisille, jotka voivat omalla toiminnallaan aloittaa asian selvittelyn.

Viralliseen seksuaalikasvatukseen luetaan jonkin opetuksen järjestäjän toiminta ja epäviralliseen seksuaalikasvatukseen vanhempien sekä kodin kasvatustyö. Seksuaalikasvattajien eli vanhempien sekä virallisten tahojen on tärkeää tehdä yhteistyötä, sillä molempien tekemä kasvatuksellinen työ täydentää toisiaan. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019c.) On todettu, että varsinkin päiväkodit ovat paikkoja, joissa varhaiskasvattajille tulee lapsilta eteen kysymyksiä koskien seksuaalisuutta. On tärkeää, että kasvattajat tekevät yhteistyötä, sillä olisi tärkeää, että esimerkiksi lasten huoltajille ja päiväkodin henkilöstöllä olisi yhteiset pelisäännöt. Tietenkin lapset tarvitsevat tietoa ja heille on vastattava, mutta olisi tärkeää sopia, että missä ja miten seksuaalisuudesta puhutaan lasten kanssa sekä kuinka alastomuuteen ja itsensä kosketteluun suhtaudutaan. Kasvattajana

on tärkeää pohtia, miten asiasta lapsille puhutaan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 56.) Opinnäytetyötä tehdessämme keskusteluissa nousi ilmi, että päiväkodin työntekijöillä ei ole koulutusta, minkä takia kehotunnekasvatus voi olla huomaamaton päiväkodissa eivätkä varhaiskasvattajat välttämättä huomaa arjen keskellä tekevänsä kehotunnekasvatusta. Oppaamme avulla halusimme saada tätä näkyväksi ja lisätä varhaiskasvattajien mahdollisuutta toteuttaa kehotunnekasvatusta myös tietoisesti. Lisäksi opas antaa työntekijöille mahdollisuuden toimia yhteisin menetelmin kehotunnekasvatuksen saralla. Oppaan toimimista käytännön työvälineenä emme päässeet seuraamaan.

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä työskennellään vaiheittain sekä vaiheet etenevät vuorovaikutussuhteessa. Pohjatiedon ollessa kunnossa, voivat varhaiskasvattajat paneutua aiheeseen enemmän itsenäisesti. Opinnäytetyötämme ohjasi konstruktivistinen malli. Konstruktivistiseen malliin kuuluu työn suunnittelu, vaiheittainen eteneminen, oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote ja menetelmäosaaminen. (Salonen 2013, 6–21.) Kehittämistoiminnassa mukana on esimerkiksi asiantuntijuuden jakaminen ja erilaisten näkökulmien esille tuominen. Kun työskennellään tämän mallin mukaan, tulee työskennellä seitsemässä eri vaiheessa. (Salonen ym. 2017, 54.) Työskentelymme toteutui konstruktivistisen mallin mukaan ja mallin vaiheittaisen työskentelyn avulla onnistuimme työssämme. Vaiheittainen eteneminen selkeennytti prosessia ja arviointia tapahtui koko prosessin aikana, vaikka se on erillisenä vaiheenaan. Opinnäytetyöllämme syntyi tuotos. Oppaamme on suunniteltu ja toteutettu toimeksiantopäiväkodin tarpeet huomioiden ja näin ollen se on kohdistettu juuri heidän tarpeisiinsa. Halusimme luoda varhaiskasvattajille kattavan pohjan kehotunnekasvatustyöhön.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys rakentui kehotunnekasvatuksesta ja siihen liittyvistä turva- ja tunnetaidoista sekä lapsen myönteisestä minäkuvasta. Edellä mainittuihin asioihin liittyvät myös suurelta osin lapsen seksuaalinen kehitys, jota käsittelemmekin alle kolme vuotiaista lapsista kuuteen ikävuoteen asti. Teoreettiseen viitekehykseen liittyvät myös lapsen oikeudet, tarkemmin lasten oikeus seksuaalikasvatukseen sekä seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisy. Mielestämme saimme koottua kattavan opinnäytetyön ja oppaan, joka antaa perustiedot

kehotunnekasvatuksesta opasta lukevalle. Koimme, että saimme oppaasta sellaisen, kun meiltä toivottiin sekä olimme myös itse siihen tyytyväisiä.

10.2 Luotettavuus ja eettisyys

On olemassa monia erilaisia asioita, joilla voi parantaa opinnäytetyön luotettavuutta. Dokumentaatio luo työlle uskottavuutta ja on yksi tärkeimmistä keinoista, eli kaikki asiat perustellaan. Esimerkiksi valittaessa analysointi-, tiedonkeruu- ja tulkintamenetelmät, on hyvä kirjoittaa ylös perustelut ja syyt, miksi. Tuotos on hyvä luetuttaa heillä, joita koko tuotos koskee. (Kananen 2010, 69–71.) Luotettavuutta lisäämällä olimme osallistaneet toimeksiantopäiväkodin henkilöstöä sekä yhteyshenkilöä. Heille oli annettu mahdollisuus vaikuttaa tuotoksen sisältöön, tällä tavalla lisäsimme heidän sitoneisuutta opinnäytetyömme prosessiin. Pyy-simme työntekijöiltä myös palautetta oppaastamme palautuslomakkeen avulla. Lisäksi säilytimme päiväkodin anonyymiuden heidän toiveestaan.

Lähdeaineistoa arvioidaan heti alustavasti esimerkiksi lähteen iän ja uskottavuuden asteen mukaan. Varma valinta lähteenä on ajantasainen asiantuntijan luoma teksti. Jonkin tekijän toistuessa useassa lähteessä, voidaan ajatella hänellä olevan auktoriteettia alallaan. (Vilka & Airaksinen 2003, 72.) Vaikka meillä oli useita eri lähteitä työssämme, Raisa Cacciatore esiintyy useassa eri lähteessä, koska hänellä on kokemusta käsittelemästämme aiheesta. Myös aiheesta tehdyt tutkimukset, joihin paneuduimme lisäävät luotettavuutta. Aiemmissa tutkimuksissa puhutaan lapsen seksuaalisuudesta ja lapsen seksuaalikasvatuksesta eikä kehotunnekasvatuksesta.

Hyvän ja tieteellisen toiminnan periaatteita tulee noudattaa ammattikorkeakoulujen eri kehittämistöissä sekä tutkimuksissa. Tutkivaan kehittämiseen liittyy eettisyys koskien aiheen valintaa, tutkimusongelmat, kehittämistehtävät, toimintatavat sekä lähteiden valinta. Toimintatapoihin kuuluu aineistonkeruumenetelmä, analyysi, arviointi sekä raportointi. Aiheen valinnan eettisyyttä tekijän tulee pohtia hyvissä ajoin ennen kuin prosessia on edes aloittanut. Tekijä voi lähestyä eettisyyttä pohtimalla, mitkä ovat ne asiat, joita haluaa edistää. Ketään eikä mitään ei

saa loukata tekemällään työllä. Tutkimusongelman määrittely ja rajaus tulee tehdä tarkasti, jotta se soveltuu työlle myös eettisesti. Tekijän tulee tässä vaiheessa pohtia myös omaa arvoperustaansa. (Heikkilä ym. 2003, 43–44.) Opin­näytetyötä varten haimme prosessiin vaadittavat luvat eli toimeksiantosopimus, tutkimusluvat ja haastattelusuostumus. Opinnäytetyötä suunnitellessa pohdimme paljon valitsemaamme aihetta sekä sen rajausta. Kävimme paljon keskusteluita ja perehdyimme aiheeseen, jotta saisimme rajattua aiheen niin, että se olisi kat­tava. Toimeksiannolta saatiin kehittämistehtäväksi oppaan tekeminen, jotta tämä palvelisi päiväkodin varhaiskasvattajia. Kehotunnekasvatus koettiin tärkeäksi ai­heeksi, tämän takia halusimme tehdä opinnäytetyömme ja siihen liittyvän tuotok­sen siitä aiheesta.

Erilaisissa kansainvälisissä sopimuksissa, Suomen lainsäädännössä sekä Eu­roopan yhteisön oikeudessa määritellään tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta. Pe­rustuslaissa on mainittu kielto syrjinnästä sekä perustuslaki velvoittaa sukupuol­ten tasa-arvoisen kohtelun. Suomessa tasa-arvolaki kieltää syrjinnän liittyen su­kupuoleen. Tasa-arvolaki myös edistää tasa-arvoa miesten ja naisten välillä. (Opetushallitus 2020.) Sosiaalialan kompetensseihin kuuluvaan eettiseen osaa­misen kuuluu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen, ihmisoikeussäädös­ten mukaan toimiminen ja oman arvomaailman ymmärtäminen asiakastyössä (TAMK 2016). Lapsen kehotunnekasvatukseen kuuluvat edellä mainittujen kom­petenssien asiat. Työn eettisyyttä lisää eri säädösten ja lakien huomioonottami­nen viitekehysessä.

Tekijällä usein isoimpana eettisenä kysymyksenä on hänen ajankäyttönsä. Tä­hän liittyy tutkimusten rajallinen aika. Tutkijan omiin eettisyyteen liittyviin kysy­myksiin liittyy usein muutakin, kuten hänen omat ratkaisut elämässään. (Clarke­burn & Mustajoki 2007, 283–284.) Ajankäytöllisiä haasteita opinnäytetyön teke­miseen toi meidän molempien työt, joten yhteisten aikataulujen sopiminen toi haastetta. Lähteiden kriittinen tarkastelu lisää myös eettisyyttä (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2003, 43–44). Opinnäytetyötä tehdessämme tarkastelimme lähteitä kriittisesti ja pohdimme yhdessä, oliko valitsemamme lähteet relevantteja. Kiinni­timme myös huomioita lähteiden oikeaoppiseen käyttöön.

10.3 Omat oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi oli suuri ja työntäyteinen kokonaisuus, joka opetti meitä monella eri tavalla. Opinnäytetyön aikana opimme työskentelemään tiiviisti toisen henkilön kanssa. Tämän koemme tärkeänä tulevaisuuden työssämme, sillä niin sosiaalialalla kuin varhaiskasvatuksessakin työskennellään usein joko työparin tai vähintään työyhteisön kanssa yhdessä. Tällöin työntekijältä vaaditaan kykyä toimia yhteistyössä muiden kanssa. Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja se sisälsi monenlaisia tunteita. Parin kanssa kävimme keskusteluita avoimesti ja luontevasti. Opinnäytetyösuunnitelmaa teimme osaksi etänä, mutta muuten teimme yhdessä, samassa paikassa. Tämän koimme parhaimmaksi vaihtoehdoksi siksi, koska meillä on erilainen kirjoitustyyli ja halusimme panostaa yhtenäiseen kokonaisuuteen. Koimme, että pääsimme tähän, kun työskentelimme yhdessä. Opinnäytetyön teossa oli tärkeää huomioida toisen tunteet ja prosessin aikana täytyikin joustaa. Kummatkin olimme töissä opinnäytetyötä tehdessämme, joten hyvä aikataulusuunnitelmamme pysyivät hyvin ajallaan, vaikka tulikin muutoksia tutkimuslupien takia. Tämä opetti meille, ettei suunnitelma pidä täysin, vaan se muokkautuu matkan varrella.

Kehotunnekasvatus varhaiskasvatuksessa oli uusi aihe meille, joten opinnäytetyön prosessin aikana pääsi syventymään tähän. Opinnäytetyömme edetessä kehotunnekasvatuksen tärkeys korostui, koska mielestämme myönteisen minäkuvan rakentuminen jo varhaiskasvatuksessa auttaa lapsen koulumaailmaan siirtymisessä. Lisäksi kehotunnekasvatukseen liittyvät tunnetaidot vahvistavat lapsen luottamista omaan tunteeseen. Kehotunnekasvatuksen ollessa meille uusi, jouduimme etsimään erilaisia lähteitä ja näin kirjoittamaan asiatekstiä niiden pohjalta.

Kehotunnekasvatus on terminä vielä suhteellisen uusi, mutta koemme sen tärkeänä sanana seksuaalikasvatus –termin lisäksi. Aiheena ja terminä seksuaalikasvatus voi herättää monenlaisia ajatuksia sekä se voi herättää ensin jopa kielteisiä mielipiteitä. Kehotunnekasvatus on terminä neutraalimpi, jonka takia päädyimme puhumaan kehotunnekasvatuksesta. Mielestämme on tärkeää puhua

asioista niiden oikeilla nimillä aiheesta puhuttaessa, mutta tämä on aiheena selainen, että joissain tilanteissa voi olla hyvä ensin puhua neutraalimmilla termeillä. Kun varhaiskasvattajat tutustuvat kehotunnekasvatuksen sisältöihin, ei seksuaalikasvatus termi kuulosta välttämättä enää niin pahalta jatkoa ajatellen.

Koemme, että annoimme toimeksiantopäiväkodin työntekijöille sekä yhteyshenkilölle mahdollisuuksia osallistua prosessiin. Käytimme koronatilanteen vuoksi sähköpostia vuorovaikutuksen välineenä, mikä vaikutti vuorovaikutuksen syntymiseen. Sähköisesti vuorovaikutuksessa oleminen oli haastavaa sekä aikaa vievää, koska välitöntä vuorovaikutusta ei synny. Myös sähköisessä työskentelyssä esimerkiksi palautteen saaminen voi jäädä, vaikka se on prosessissa tärkeässä roolissa.

10.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja jatkokehitys

Koimme oppaamme hyödyllisenä. Konkreettisia vinkkejä liittyen tuokioihin pystyi hyödyntämään esimerkiksi alakouluikäisten kanssa. Oppaamme on helposti lähestyttävä, joten sitä kautta kuka vain voi tarkastella kehotunnekasvatukseen liittyviä käsitteitä. Opas on laadittu varhaiskasvattajille, mutta esimerkiksi varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmatkin hyötyisivät oppaan sisällöstä.

Kehotunnekasvatusta voisi suunnata muillekin kuin vain varhaiskasvattajille. Vaihtoehtona olisi esimerkiksi tutkia kehotunnekasvatusta varhaiskasvatusikäisten lasten vanhempien näkökulmasta ja kohdistaa opas juuri heille. Lasten kehotunnekasvatus on asia, mikä koskettaa kaikkia lasten vanhempia, sillä se on kasvatus, jota tapahtuu myös kotona eikä sitä tulisi ulkoistaa esimerkiksi päiväkodin tai koulun vastuulle. Yhteistyön tekeminen vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä on tärkeää juuri tästä syystä.

Kehotunnekasvatus on laaja kokonaisuus ja jatkossa voisi syventyä yhteen kehotunnekasvatuksen käsitteeseen kerrallaan, esimerkiksi tunnetaitoihin. Aiheestamme on mahdollista järjestää erilaisia tapahtumia tai koulutuksia eri ryhmille

niin varhaiskasvatuksesta aikuisiin saakka. Tapahtumia voi järjestää monesta eri näkökulmasta esimerkiksi ammattilaisille, vanhemmille tai lapsille.

Oppaamme avulla halusimme saada varhaiskasvatuksen pedagogiseen työhön kehotunnekasvatuksen näkyväksi ja saada varhaiskasvattajien kynnyistä matalammaksi toteuttaa kehotunnekasvatusta omassa työssään. Oppaan käyttämistä ja sen tuomia vaikutuksia päiväkodissa emme päässeet seuraamaan. Tämän takia ”Omasta kehosta rakas” -oppaan hyödyllisyyttä varhaiskasvatuksen työvälineenä voitaisiin tutkia, kun opasta on käytetty varhaiskasvatuksen pedagogisena työvälineenä jonkin aikaa.

Lähteet

- Airaksinen, T. 2009. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen. <https://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-opinnytety-tekstin> 22.3.2020.
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2008. Seksiä vaatteet päällä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2016. Ongelmallinen ja huolestuttava käytös. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto. 87–91.
- Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Cacciatore, R., Kauppinen, P. & Ingman-Friberg, S. 2016. Turvataidot ovat lapsen oikeus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto. 95–109.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2003. Tutkiva kehittäminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Ilmonen, K. & Korhonen, E. 2015. Seksuaalioikeudet. https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/v%C3%A4est%C3%B6liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf 15.2.2020.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016a. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto. 82–86.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016b. Mitä on lapsen seksuaalisuus. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto. 25–31.
- Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016c. Keho on leikki. Helsinki: Duodecim & Väestöliitto. 18–19.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kasvukaruselli. 2019. Kasvukaruselli. <https://kasvukaruselli.com/kasvukaruselli/> 3.11.2020.
- Koivula, U., Suihko, K. & Tyrväinen, J. 2002. Mission: Possible opas opinnäytteen tekijälle. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.
- Koponen, A-K. 2014. Lapsuuden sukupuolen moninaisuus päiväkodin kasvattajien näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201505191021> 15.2.2020.
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lahtinen, A. & Rantanen, J. 2019. Tunnetaidot opetustyössä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2019/190.
- Lastensuojelulaki 2007/417.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf 16.2.2020.

- Opetushallitus. 2020. Tytöt ja pojat. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/miina-ja-ville-opettajan-oppaita/miina-ville-ja-oikeudenmukaisuus-12> 16.2.2020.
- Poikela, K. 2017. Varhaiskasvattajien käsityksiä lapsen seksuaalisuudesta. Lapin yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201712211428> 17.2.2020.
- Raatikainen, E., Rahikka, A. Saarnio, T. & Vepsä, P. 2019. Ammattina sosionomi. Helsinki: Sanoma Pro.
- Ruohomäki, J. & Ruohonen, K. 2019. Puhutaanko etupyylystä ja nippelistä? <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201905067809> 24.6.2020.
- Sahlstén, S. 2020. Seksuaalikasvattaja. Kasvukaruselli. Sähköpostihaastattelu. 22.3.2020.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> 16.2.2020.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>. 17.9.2020.
- TAMK. 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. https://www.tamk.fi/documents/10181/809882/SOAMK+KOMPE-TENSSIT_2016.pdf/a42b7145-638f-4779-84da-e38671ab405a 13.10.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1> 14.1.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Turvataitokasvatus. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu/turvataitokasvatus 11.2.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytöepäilyyn selvittäminen. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaksikaytto/seksuaalisen-hyvaksikayton-epaily> 11.2.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019c. Seksuaalikasvatus. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus 16.2.2020.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosepäilyjen ilmoitusvelvollisuus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaksikaytto/lapsiin-kohdistuneiden-seksuaalirikosepailyjen-ilmoitusvelvollisuus> 11.2.2020.
- Unicef. 2020. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf 10.2.2020.
- Varhaiskasvatuslaki 2018/540.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väestöliitto. 2019. Kehotunnekasvatus suojaa ja vahvistaa lasta – kotona, koulussa ja netissä. <http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=10152723> 17.9.2020.

- Väestöliitto. 2020a. Kehotunnekasvatus. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/ 17.9.2020.
- Väestöliitto. 2020b. Kehotunnekasvatus mukaan varhaiskasvatussuunnitelmiin. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kehotunnekasvatus-mukaan-varhais/ 17.2.2020.
- Väestöliitto. 2020c. Pusuhippaa, lääkrileikkejä ja haikaravauvoja -tutkimus. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/mihin-sivustomme-perustuu/pusuhippaa-laakarileikkeja-ja-ha/ 24.4.2020.

Toimeksiantajan yhteyshenkilön haastattelurunko

Teema 1: Turvataidot

- Miten turvataitoja opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen turvataitoihin ja niiden opetteluun?

Teema 2: Tunnetaidot

- Miten tunnetaitoja opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen tunnetaitoihin ja niiden opetteluun?

Teema 3: Myönteinen minäkuva

- Miten myönteistä minäkuva opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen myönteisen minäkuvan vahvistamiseen?

Mitä muuta haluaisit tuoda esille?

Seksuaalikasvattajan haastattelurunko

Teema 1: Kehotunnekasvatus

- Varhaiskasvatusikäisten kehotunnekasvatus, mitä siihen liittyy, kuuluu, mitä taitoja kasvattajan tulee hallita ja mitä taitoja hän tarvitsee tehdes- sään kehotunnekasvatusta?

Teema 2: Toiminnalliset menetelmät

- Mitä toiminnallisia menetelmiä on varhaiskasvatusikäisten kehotunnekas- vatukseen ja mitä tulee ottaa huomioon?

Teema 3: Oppaan sisältö

- Mitkä asiat koet tärkeäksi mainita, kertoa ja neuvoa oppaassa päiväkodin työntekijöille?

Teemapaperit

Teemapaperi 1: Turvataidot

- Miten turvataitoja opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen turvataitoihin ja niiden opetteluun?

Teemapaperi 2: Tunnetaidot

- Miten tunnetaitoja opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen tunnetaitoihin ja niiden opetteluun?

Teemapaperi 3: Myönteinen minäkuva

- Miten myönteistä minäkuva opetellaan teidän päiväkodissanne? Jos ei, niin miksi?
- Mitä koet tärkeäksi saada oppaaseen liittyen myönteisen minäkuvan vahvistamiseen?

Palautelomake

KEHOTUNNEKASVATUSOPPAAN PALAUTELOMAKE

Olemme tehneet teille oppaan kehotunnekasvatuksesta varhaiskasvattajan työnne tueksi. Toivomme, että saatte oppaan avulla kehotunnekasvatuksen käsitteet haltuunne sekä konkreettisia vinkkejä tuokioiden suunnitteluun. Toivomme, että perehdytte oppaaseen ja täytätte tämän alla olevan palautelomakkeen meille, sillä palautteiden pohjalta, voimme tarvittaessa muokata opasta. Palautelomakkeet keräämme sähköisesti 23.9. keskiviikkona, joten toivomme, että olette tuohon mennessä täyttäneet palautelomakkeet. Lopullisen version oppaasta lähetämme myöhemmin.

Ympyröi sopiva vaihtoehto

Opitko uusia asioita kehotunnekasvatuksesta?

En oppinut mitään 1 2 3 4 5 Opin paljon

Perustelut

Kuinka todennäköisesti tulet käyttämään oppaan sisältöä työssäsi?

En tule käyttämään 1 2 3 4 5 Tulen käyttämään

Perustelut

Muita kommentteja? Olisitko kaivannut oppaaseen jotain lisää? Jos kyllä, niin mitä?

Kiitos vastauksista!

Terveisin Jenna Kettunen & Jonna Sairanen